

DONELAIČIO ŽEMĖ

Leidžia Kristijono
Donelaičio draugija
Leidžiamas nuo 1992 m.

2025 m.
gruodis
Nr. 4 (253)

9 772424 509001

Kaina 2 Eur

Turinys

AKTUALIJOS

Kristijono Donelaičio draugija ir sukaktys	3
Mažosios Lietuvos fondui – 40	4
Paminėtos dvi svarbios istorinės datos	5
K. Donelaičio medaliai „Širdings brolau“ – penkiems asmenims	7
Tilžės Aktas paminėtas Kaune	9
Uostamiestyje Tilžės Aktas minėtas seminaru ir protmūšiu	10
Tilžės Akto paminėjimas Martyno Jankaus muziejuje Bitėnuose	11
Vėliavų spalvos Prūsijos Lietuvoje	12
Valentinas Juraitis: „Ir Lietuvoje mes daug darbų turime padaryti“	14
Paminėta Mažosios Lietuvos gyventojų genocido diena	16
Paskirta septynioliktoji Martyno Rėzos kultūros ir meno premija	17
Susirinkime – apie praeitį ir planus ateičiai	17

SUKAKTYS

Pagerbtas iškilus Mažosios Lietuvos veikėjas	19
Lietuvininkas Otonas Dovydas Tolišius, Pulicerio premijos laureatas	19
Paminėtos 500-osios Prūsijos įkūrimo metinės	21
B. Vilentui – 500	21
Didysis prūsų sukilimas ir Herkus Mantas	22

K. DONELAITIS

Kybartiečių gimnazistų integruotas projektas „Metų laikai“ tęsėsi visus metus	22
Šventiniai renginiai Lietuvos Respublikos Generaliniame konsulate Karaliaučiuje	24

NAUJOS KNYGOS

Išleistas Domo Kauno kapitalinis veikalas „Mažosios Lietuvos knygų namai“	25
--	----

NETEKTYS

Atsisveikinta su Leonu Stepanausku	26
Mirė Mažosios Lietuvos puoselėtojas Martynas Ervinas Peteraitis	27

Pirmajame viršelyje – paminklas prūsų sukilimo vadui Herkui Mantui Klaipėdoje. Jo eskizas buvo parengtas 1971 m., skulptorius – Vytautas Mačiūka. Herkaus Manto skulptūra atidengta 1983 m. spalio 28 d. Per atidarymą buvęs užrašas „Herkus Mantas“ netrukus dingo, o skulptūra pavadinta „Sargybinis“. Nepriklausomybės metais užrašas atkurtas. (DŽ archyvo nuotrauka).

Ketvirtajame viršelyje – Mažosios Lietuvos reikalų tarybos garbės pirmininkas Vytautas Šilas parengė įdomų straipsnį apie Mažosios Lietuvos krašto vėliavas. Šiame žurnalo numeryje spausdinama pirmoji straipsnio dalis. Nuotraukoje – dabartinė Mažosios Lietuvos vėliava.

Leidžia:

Kristijono Donelaičio draugija

Vasario 16-osios g. 4–11,
LT-68300 Marijampolė
www.donelaitis.info
draugija@donelaitis.info
+370 688 511 47

Redaguoja:

Algis Vaškevičius – redaktorius,
Gintaras Skamaročius –
K. Donelaičio draugijos pirmininkas,
Saulius Svilius – techninis
redaktorius

„Donelaičio žemės“ redkolegija:

G. Skamaročius (pirmininkas),
N. Kitkauskas, V. Gocentas,
V. Juraitis, Dž. Maskuliūnienė,
A. Matulevičius, R. Senapėdis,
V. Šilas

Spausdino BĮ „Baltijos kopija“
spaustuvė,
Kareivių g. 13B, Vilnius

Rankraštis pasirašytas spaudai
2025-12-30

Rankraščiai taisomi ir trumpinami
redakcijos nuožiūra.
Redakcijos nuomonė nebūtinai
sutampa su autorių nuomone.

ISSN 2424–5097

Išėina kiekvieno ketvirčio pabaigoje.
Tiražas – 700 egz.

K. Donelaičio draugijos sąskaita
LT917044060001135106

Žurnalo leidybą iš dalies remia:

Mažosios
Lietuvos
fondas
(skyrė
3000 USD)

Žurnalo leidybą šiais metais parėmė:
Gintaras Skamaročius – 700 eurų,
Vytautas Gaulia – 100 eurų,
Nijolė Černauskienė – 50 eurų,
Rima Gutkovienė – 20 eurų,
Kybartų Kristijono Donelaičio
gimnazijos Rasos skyriaus darbuoto-
jai – 125 eurus,
Kristijono Donelaičio draugijos
Šiaulių skyrius – 25 eurus.

Kristijono Donelaičio draugija ir sukaktys

Metų pabaigoje vykusiame Kristijono Donelaičio draugijos (toliau – Draugija) visuotiniame narių susirinkime Draugijos pirmininku naujai kadencijai perrinktas Gintaras Skamaročius (draugija@donelaitis.info), pavaduotojais išrinkti: Lionė Lapinskienė (Panevėžio skyriaus pirmininkė, l.lapinskiene@gmail.com), Izolina Lingienė (Šiaulių skyriaus pirmininkė, inv.lingiene@gmail.com), Vida Mickuvienė (Marijampolės K.Donelaičio draugijos pirmininkė, vidamickus@yahoo.com), Danielius Milašauskas (Klaipėdos skyriaus pirmininkas, dasanasas@gmail.com) ir Romanas Senapėdis (Vilniaus skyriaus pirmininkas, r.senapedis@gmail.com).

Taip pat išrinkta nauja Taryba, į kurios sudėtį įeina pirmininkas, jo pavaduotojai bei nariai Valentinas Juraitis ir Vytautas Gocentas.

Ypač malonūs metų pabaigos akcentai: stipriai atgimusi Panevėžio skyriaus veikla, sustiprėjusios donelaitukų gretos Kybartuose.

Susirinkimuose aptarti ir kiti Draugijos, mūsų istoriniam paveldui ir ne vien tik mūsų Draugijos veiklai svarbūs klausimai.

Lietuvių dainoms – 200,

Rėzai – 250

2025 metus, pagerbdami Liudviko Martyno Gedimino Rėzos 1825 m. išleistas „Dainas“ (Lietuvių liaudies dainų rinkinį) minėjome kaip Lietuvių liaudies dainų metus. Labai simboliška, kad per eidami į 2026 metus pradėdame minėti paties Liudviko Martyno Gedimino Rėzos gimimo 250-metį, ypač sausio 9 d., jo gimtadienį. Tai demonstravimas labai stipraus ir gyvo ryšio tarp Mažosios (Prūsų) Lietuvos ir Lietuvos, nes „esame viena tauta, viena žemė, viena Lie-

tuva“, kaip įrašyta į mūsų sąmonę ir Vienybės arkoje Klaipėdoje.

Tai rašau ne tik todėl, kad taip yra, bet ir tam, kad pabrėžčiau mūsų nedraugų revanšistiniu gaivalu apimtus, pasikartojančius atvejus. Spalio mėnesį dalyvavau Etninės kultūros globos tarybos išplėstiniam posėdyje Nidoje bei po jo savivaldybės turistiniame pristatyme: koktoka buvo klausyti Kuršių nerijos istorijos muziejuje kartojamos gaidelės, kaip Lietuva nemylė šio krašto, kaip mums („jums“) jis yra tarsi svetimas, o, suprask, vokiečiai (revanšistai) tai kraštą „labiau“ myli. Suprask, jų „T. Mann yra tarsi kažkas“, o apie patį L. M. G. Rėzą jo gimtojo krašto pristatyme ir dar etninės kultūros atstovams - nė žodžio. Tai kas kalbama iš Vokietijos atvykusiems žmonėms?

Čia klausimas Neringos savivaldybės merui, o kartu ir pačiai bendruomenei – kodėl pas jus tai transliuojama ir toleruojama? Lietuvos teritorinio vientisumo klausimas yra ne tik moralinis, bet kelia ir teisinę atsakomybę.

Lietuviškos kanklės ir

J.Bretkūnas

2026 metais minėsime ne tik Rėzos, bet ir Kanklių metus. Ir šiuo atveju matome nedalomą Lietuvos ryšį su Vakarine (Mažąja) Lietuva arba, kaip rašydavo Rėza – Lietuvių Prūsija. Mūsų kanklės pirmą kartą paminėtos būtent Mažojoje

Lietuvoje, Jono Bretkūno į lietuvių kalbą 1579–1590 išverstos Biblijos įžanginiame pristatyme.

Beje, J. Bretkūnas 1635 m. (prieš 390 m.) gimė Bambliuose, netoli (Bartų) Romuvos (vok. Frydland, d.rus. Pravdinsk) rajone. Jis Biblijos vertimą su papildomais tekstais pradėjo rengti Labguvoje, kur taip pat gyveno gausi sūduvių bendruomenė, tikėtina, taip pat grojusi lietuviškomis (sūduviškomis?) kanklėmis. Taigi, galima teigti, kad apie kankles pirmą kartą paminėta 1590 m., t.y. prieš 435 metus (2025).

Šiuo atveju svarbiausia ne tai, ar J.Bretkūnas buvo lietuvių sūduvių ar vadinamosios „prūsų“ kilmės, įdomu tai, kad tikrai sūduvis Vincas Kudirka 1895 m. „parūpino“ ir būtent Tilžėje išleido knygėlę „Kanklės. Lietuviškos dainos. 4 balsams (vyriškiems) sutaikytos“. Šios istorijos taip pat laukia mūsų dėmesio ne tik minint Kanklių metus, bet ir jomis skambinant prisiminti taip pat ir sūduviškus balsus.

Pirmoji Lietuviška knyga ir spausdintas raštas - 1545 ir 1547

1545 m., t.y. prieš 480 m. buvo išleisti Katekizmai, vadinami Pirmuoju ir „pataisytu“ Antruoju Prūsų katekizmais (atspausdinti Karaliaučiuje). Jie buvo vokiečių kalba ir vadinamąja „prūsų kalba“, ar tiksliau reikėtų sakyti tarme (šnekta). Pavyzdžiui, Karaliaučiaus universiteto profesorius ir rektorius, kalbininkas Jurgis Gerulis teigė, kad jis parašytas „bendrasembiška“ šnekta, netgi dalis lenkų mokslininkų ją laiko „tokia

kaip sūduvių kalba“, lenkiškai vadinamą „jačvingiais“.

Tik susitarimo reikalas, kada tai vadiname atskira kalba, o kada dar tik tarme ar šnekta. Natūralu, kad per stiprų, daugiau nei 300 metų (iki 1545) vykdytą vietinių gyventojų vokietinimą į vietinių lietuvių kalbą (sembų, sūduvių, pamedėnų, ... tarmes) buvo įterpta vokiškumą. Natūralu, kad ir praėjus dar 480 metų po šių Katekizmų išleidimo dalis jame, o taip pat vadinamajame Elbingo žodynyje ir kituose tekstuose surašytų vietinių gyventojų žodžių yra lietuviams užmiršti, bet yra labai daug net ir dabar suprantamų, vartojamų, tą pačią reikšmę turinčių žodžių dabartinėje lietuvių bendrinėje kalboje.

Tiesa, M. Mažvydo 1547 m. išleistas Katekizmas yra pirmoji lietuviška knyga, jame nėra tekstų vokiečių kalba, nors įžanga yra lietuvių ir lotynų kalbomis, o pats tekstas vien to laikmečio lietuvių kalba. Tiesa, dalis tų žodžių dabar taip pat jau užmiršti ar nevertojami.

1545 m. Katekizmą galėtume laikyti pirmuoju išlikusiu leidiniu su spausdintais žodžiais lietuvių kalba, ir ne tiek svarbu, kuria mūsų giminės tarme ar šnekta.

Rašoma, kad oficialiai nežinoma, kas atliko jo vertimą. Manau, kad vertėju galėjo būti tas pats Paulius Mėgotas (sūduvis, sembas - „prūsas“), gyvenęs Pabėtuose, Semboje, vadinamojo „Sūduvių kampo“ krašte. Mėgotas vertė 1561 m. išspausdintą *Enchiridion*-ą, kurio leidimą formaliai, pagal kunigaikščio Alberto užsakymą, organizavo silpnai matantis Pabėtų kunigas Abelis Vilis.

Mažosios Lietuvos fondo 40-mečio proga jam dar kartą tariame nuoširdų AČIŪ ir linkime ilgiausių metų. MLF iš dalies finansavo ir „Donelaičio žemė“ leidybą.

Gintaras Skamaročius

Mažosios Lietuvos fondui – 40

Mažosios Lietuvos fondas (MLF) – tai nuo 1985 m. JAV ir Kanadoje veikianti visuomeninė organizacija. MLF svarbiausi uždaviniai: skatinti domėtis ir rūpintis Mažąja Lietuva, jos istorijos ir kultūros paveldu, rengti ir remti bei leisti knygas ir kitus leidinius apie Mažosios Lietuvos istoriją, etnografiją, lietuvininkų (mažlietuvių) dvasinę kultūrą, politinius siekius, žymiausias krašto veikėjus. MLF taip pat iš dalies finansavo Kristijono Donelaičio draugijos leidinio (nuo 1992 m. laikraščio, nuo 2016 m. žurnalo) „Donelaičio žemė“ leidybą.

Fondas įsteigtas 1985 m. rugsėjo 1 d. per Mažosios Lietuvos rezistencinio sąjūdžio (MLRS) suvažiavimą Čikagoje. Mažosios Lietuvos fondo idėja kilo, kai Martynas Gelžinis 1983 m. liepos 3 d. per MLRS suvažiavimą Čikagoje pasiūlė parengti ir išleisti anglų kalba knygą apie Mažąją Lietuvą. Suvažiavime buvo paskelbtas lėšų kaupimo vėjus. Pirmasis ir žymiausias MLF rėmėjas, Amerikos lietuvių tarybos fondo steigėjas (1980 m.) buvo Petras Pagojus (Detroitas). Kiti žymesnieji: JAV lietuviai J. Kancevičius, P. Gustas, Amalija ir Mykolas Jagučiai, JAV Lietuvių fondas, Australijos lietuviai Steponas Jarembauskas, J. Normantas.

Pirmąją MLF valdybą sudarė kanadiečiai lietuvininkai Anas Lymantas ir Vilius Pėteraitis, čikagiškiai Ramūnas Buntinas ir Jurgis Lampsatis. MLF veiklą organizuoja valdyba ir taryba. MLF kartu su MLRS kas apie 3 metus rengia suvažiavimus: jie vyko 1987 m., 1990 m., 1995 m. ir 2001 m. Čikagoje, 1992 m. ir 1998 m. – Toronte.

Per du dešimtmečius iš Mažosios Lietuvos fondo steigėjų ir rė-

mėjų (apie 70 mecenatų) sukaupta apie 0,5 mln. JAV dolerių. Nuo 1990 m. iki dabar fondas išleido 19 knygų, kai kurias jų išleido Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas (MELI). MLF finansuotas didžiausias veikalas – nuo 1996 iki 2009 m. kartu su MELI išleista 4 tomų Mažosios Lietuvos enciklopedija. Jos svarbiausias iniciatorius, vyr. organizatorius ir tvarkytojas – Vilius Pėteraitis. MLF išleido lietuvininkų M. Šlažos (1995 m.), V. Gaigalaičio (1998 m.), A. Lymanto (2001 m.) atsiminimus. Fondas kasmet skiria M. L. G. Rėzos premiją Klaipėdos universiteto magistrantams, rečiau – Vydūno premiją. Ją gavo Domas Kaunas, Albertas Juška, Danutė Petrauskaitė, Marija Purvinienė ir Martynas Purvinas, Daiva Kšanienė ir kiti. Mažosios Lietuvos fondas šelpia Karaliaučiaus krašto lietuvių mokyklas, parėmė I. Simonaitytės paminklo Priekulėje (1997 m., skulptorė Dalia O. Matulaitė) statymą. MLF finansiškai rėmė ir Lietuvos kariuomenės savanorio Jono Šimkaus atminimo paminklo bei Felikso Vaitkaus

atminimo lentos kūrimą ir pastatymą Pagėgiuose, Viktoro Gailiaus atminimo bareljefą Klaipėdoje.

MLF rūpesčiu išleistas knygos: Viliaus Pėteraičio „Mažoji Lietuva ir Tvanksta“ (1992 m.) bei „Mažosios Lietuvos ir Tvankstos vietovardžiai“ (1997 m.); Martyno Brako „Mažosios Lietuvos politinė ir diplomatinė istorija“ (1995 m.); Martyno Gelžinio „Mūsų gimtinė Mažoji Lietuva“ (1996 m.); Domo Kauno „Mažosios Lietuvos knyga“ (1996 m.); Alberto Juškos „Mažosios Lietuvos Bažnyčia XVI a. – XX a.“ (1997 m.) ir „Mažosios Lietuvos mokykla XVI a. – XX a.“ (2003 m.); Dainos Kšanienės „Muzika: Mažojoje Lietuvoje: lietuvių ir vokiečių kultūrų sąveika (XVI a. – XX a. 4 dešimtmetis)“ (2003 m.); knyga „Mažosios Lietuvos kultūros paveldas. Konferencijos „Mažosios Lietuvos kultūros istorijos paveldas“, vykusios 2005 m. rugsėjo 22–24 dienomis, medžiaga“ (2006 m.) ir kitos.

MLF valdybos pirmininkais buvo: Anasas Lymantas (1985–1992 m.); Vilius Pėteraitis (1992–1998 m.); Gytis Martynas Šernas (1998–2001 m.); Jurgis Arvydas Anysas (2001–2005 m. bei 2012–2016 m.); Vilius Algirdas Trumponas 2005–2012 m. (jis 1993–2012 buvo ir Čikagos Mažosios Lietuvos lietuvių draugijos valdybos pirmininkas); Valdas Aušra (nuo 2016 m.).

2012 m. Mažosios Lietuvos fondas susijungė su Čikagos Mažosios Lietuvos lietuvių draugija (įkurta Čikagoje 1951.01.14) ir tapo Mažosios Lietuvos Fondu ir Draugija. Jiems vadovavo Taryba ir jos pirmininkas dr. Jurgis Arvydas Anysas (2012–2016), nuo 2016 – kun. dr. Valdas Aušra.

**Mažosios Lietuvos fondo
informacija**

Paminėtos dvi svarbios istorinės datos

Apdovanotieji Kristijono Donelaičio medaliu „Širdings brolau“ su kitais renginio dalyviais.

Lapkričio 28 dieną Vilniuje, Tuskulėnų memorialo Konferencijų salėje surengtas minėjimas, skirtas Tilžės Akto pasirašymo 107-osioms metinėms bei Didžiojo prūsų sukilimo 765-osios metinės. Renginio vedėja, Marijampolės Kristijono Donelaičio draugijos pirmininkė Vida Mickuvienė įžanginėje kalboje priminė, kad šį renginį organizuoja Kristijono Donelaičio draugija kartu su Mažosios Lietuvos reikalų taryba bei sveikinimo žodžiui pakvietė Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro generalinį direktorių istoriką dr. Arūną Baublį.

Pasak A. Baublį, minėtas sukilimas bent laikinai sustabdė kryžiuočių ordino agresiją ir veržimąsi į Lietuvos teritoriją, o tuo pačiu besikurianti Lietuvos valstybė, Mindaugo Lietuva turėjo tam tikro laiko konsoliduoti savo pajėgas, stiprinti savo besikuriančią Lietuvos Didžiąją kunigaikštystę. Taigi ta prūsų auka nebuvo beprasmiška, ji turėjo savo didžiulę reikšmę, kurią mes dabar matome iš tokios

tolimos istorinės retrospektyvos.

„Kita vertus, galbūt ir galima manyti, kad tuomečiai lietuviai, žemaičiai nepakankamai padėjo prūsams kovoti su Kryžiuočių ordinu. Vis tik tai buvo įsiveržimai, bet tokios koalicijos vieningų pajėgų prieš agresorių, prieš Kryžiuočių ordiną, prūsai negalėjo vieni, be kitų pagalbos atsilaikyti. Na, ir Tilžės Aktas, žinoma, tai yra svarbus dalykas, tai dokumentas, kuris išreiškė lietuvių valią pagal tautos apsisprendimo teisės principus, išreiškė lietuvių valią jungtis prie vadinamos Didžiosios Lietuvos, prie besikuriančios Lietuvos Respublikos.

Tas Tilžės Aktas taip pat buvo naudojamas Lietuvos delegacijose, tarptautinėse konferencijose kaip juridinis dokumentas, išreiškiantis ir pagrindžiantis tą idėją ir tą politiką, kodėl Lietuva turi būti vieninga, kodėl Mažoji Lietuva turi susijungti su Didžiąja Lietuva į vieną nepriklausomą Lietuvos Respubliką. Tų Tilžės Akto signatarų likimai taip pat buvo labai įvairūs, kai kurie pateko į nacių

rankas, buvo nužudyti, kaip E. Jagogomastas, buvo ir daugiau nukentėjusių, kurie kalėjo nacių, o vėliau ir sovietų kalėjimuose. Manau, kad šituos dalykus taip pat mums, istorikams, ir ne tik istorikams reikėtų irgi išsiaiškinti darbuose“, – sakė generalinis direktorius.

Anot jo, džiugu, kad ši vieta tampa tokia forumu, kuriame svarstomi Mažosios Lietuvos reikalai, kuriame rengiami minėjimai ir svarbu, jog ir Mažosios Lietuvos reikalų taryba, ir K. Donelaičio draugija rūpinasi šitais dalykais. Kartu ir gaila, kad valstybinės institucijos per mažai tam skiria dėmesio.

Renginio dalyvius pasveikino Kristijono Donelaičio draugijos pirmininkas Gintaras Skamaročius, pastebėjęs, jog salė yra beveik pilna žmonių, ir tai yra labai džiugus atvejis. Jis kvietė visus aktyviai dalyvauti visuomeninėje veikloje, renginiuose, nepamiršti Mažosios Lietuvos.

Mažosios Lietuvos reikalų tarybos pirmininkas Kęstutis Pulokas perskaitė visų Tilžės Akto signata-

Pagrindinį pranešimą perskaitė Mažosios Lietuvos reikalų tarybos pirmininkas Kęstutis Pulokas.

rų pavardes. Savo pranešime „Mažosios Lietuvos prisijungimo prie Didžiosios Lietuvos akto diena“ jis priminė istorines aplinkybes, kurioms esant buvo pasirašytas šis labai svarbus dokumentas.

„Vasario 16 d. deklaracija pabrėžė siekį atkurti nepriklausomą Lietuvos valstybę jos etnokultūrinėse ribose. Deklaracijoje Lietuva atsisakė visų sąsajų su kitomis tautomis. Tai buvo svarbus žingsnis, nes lietuvininkai nenorėjo patekti Rusijos, Lenkijos ar Vokietijos įtakos sferon. 1918 m. lapkričio 11 d. Augustino Voldemaro vadovaujama pirmoji Lietuvos vyriausybė deklaravo visų piliečių konfesinį lygiateisiškumą, kas buvo svarbu liuteronams Mažojoje Lietuvoje. 1920 m. balandžio 20 d. į Lietuvos Valstybės Tarybą buvo kooptuoti keturi Mažosios Lietuvos atstovai: Vilius Gaigalaitis, Martynas Jankus, Kristupas Lekšas ir Jurgis Treinys. Vėliau Mažosios Lietuvos tautinės tarybos tradicijas tęsė išėiviai Vakaruose, o 1989 m. Lietuvoje įsteigta Mažosios Lietuvos reikalų taryba. Jos garbės pirmininkas Vytautas Šilas pabrėžė, kad 1918 m. lapkričio 30 d. Tilžės aktas yra testamentinis ir turi ne tik istorinę, bet ir teisinę galią“, – akcentavo K. Pulokas.

G. Skamaročius perskaitė pranešimą „Nuo misionieriaus Vaitiekiaus iki Tilžės Akto“, kuriame pateikė daug įdomių ir mažai žinomų istorinių faktų. Jis kalbėjo apie pastangas tinkamai įamžinti visus Tilžės Akto signatarus Klaipėdoje, apie tai, kokių žygių ėmėsi šiam tikslui pasiekti. „Po ilgų diskusijų su Klaipėdos savivaldybės atstovais gavau laišką, kuriame siūloma mums patiems viską padaryti, pateikti viziją, planus, kaip galėtų ta Signatarų alėja atrodyti, kokios struktūros, kokie įamžinimai galėtų būti, o jie tada jau svarstys, ar tai tinka,

Prof. Domas Kaunas pristatė savo naują knygą „Knygų namai“.

Autoriaus nuotraukos

ar netinka. Gaila, kad nenorima girdėti, ką šiuo klausimu sako Klaipėdos miesto meras. Nieko nenorima daryti, nes galbūt dar po metų kitų pasikeis valdžia ir mūsų Mažosios Lietuvos lietuviško paveldo Klaipėdai nereikės įamžinti“, – apgailestavo pranešėjas.

Anot jo, iki šiol Mažosios Lietuvos reikalų tarybos aktyvistai Klaipėdoje rinko pinigus ir po kelerius metus derindavo atminimo lentų įrengimą ant tų pastatų sienų, kur tie signatarai gyveno, dirbo arba atliko tam tikrus darbus. „Tai yra nedovanotina, bet šiandien dienai esame tokioje situacijoje, kad šį darbą mes turime daryti. Taigi, tikiuosi, kad artimiausiu metu dar turėsime susitikimą ne su Klaipėdos mero pavaduotoju, ne su departamentų direktoriais, o su pačiu meru ir bendrai jungtine komanda bei kalbėsime, kaip mes turime įamžinti ir kaip pagerbti savo žmonių palikimą, kaip mes juos turime suprasti, nes tai yra ne mūsų asmeniniai, o valstybės

reikalai. Kokie būsimė mes, tokia bus ir mūsų valstybė“, – įsitikinęs draugijos pirmininkas.

Renginyje habil. dr. Domas Kaunas pristatė savo naują knygą, kapitalinį veikalą „Mažosios Lietuvos knygų namai“. Tai didžiulė, beveik 1000 puslapių turinti ir labai sunki knyga, kuriai medžiagą autorius rinko daug metų ir kurią vadina savo paskutiniu veikalu.

„Man tas pavadinimas „knygų namai“ šiandienine prasme gerai skamba, kadangi kalbama apie namus, mūsų namus, bibliotekas, į kurias mes einame. Žinoma, toks pavadinimas turi ir perkeltinę prasmę“, – pradėjo savo knygos pristatymą jos autorius. Jis išsamiai paaiškino, kodėl ėmėsi šio darbo, kas jam buvo svarbiausia. „Nuo pirmojo mano paskaitų konspekto šia tema praėjo 35 metai. Perkeltine kalbos prasme aš buvau statybininkas. Per visus kitus mokslo darbus nuolat kaupiau medžiagą šią temą. Statybininkų žargonus sakant, kūriau projektus tarsi pamatus, mūro sieną.

Dabar jau reikėtų dėti tašką, toliau eiti galimybių nebeturiu. Kiti tyrėjai darbą gal pratęs, padarys kitaip ir daug geriau. Mano tyrimo tikslas buvo Prūsijos bibliotekų pasaulį apibrėžti kaip kultūros ir komunikacijos židinį, socialinį reiškinį. Nors tuo požiūriu istoriją galima matuoti tik nustačius dėsniumus, pavienių bibliotekų aprašinėjimas nieko neduotų, nes tai nėra baigiamas darbas“, – teigė jis.

Naująją D. Kauno knygą buvo galima įsigyti šiame renginyje.

Minėjimo metu koncertavo ansamblis „Tyklė“, vadovaujamas Vitalijos Brazaitienės. Šis kolektyvas be kitų atliko ir Mažosios Lietuvos tautosakininko Viliaus Kalvaičio užrašytas istorines dainas.

Algis Vaškevičius

K. Donelaičio medaliai „Širdings brolau“ – penkiems asmenims

Medalis įteiktas paveldosaugininkei, visuomenininkei, Martyno Jankaus muziejaus Pagėgių savivaldybėje direktorei Liudvikai Burzdžiuvienei.

Minint Mažosios Lietuvos Tautinės tarybos (Tilžės) Akto pasirašymo 107-ąsias metines, Vilniuje, Tuskulėnų memorialo Konferencijų salėje surengtas minėjimas, kurio metu įteikti K. Donelaičio medaliai „Širdings brolau“. Jie šiomet skirti penkiems asmenims.

Paveldosaugininkė, visuomenininkė, Martyno Jankaus muziejaus Pagėgių savivaldybėje direktorė Liudvika Burzdžiuvienė medaliu apdovanota už ilgametį Mažosios Lietuvos kultūros paveldo, ypač Martyno Jankaus sodybos, puose-

lėjimą, ryšių su Mažosios Lietuvos lietuviais išsivijoje plėtojimą, leidinių bei straipsnių rengimą ir publikavimą.

„Noriu padėkoti K. Donelaičio draugijai ir visiems čia susirinkusiems. Mano padėka ir svarbiausiam žmogui mano gyvenime, atvedusiam mane į mūsų kraštiečių, istorijos, etnografijos sritis – tai Domui Kaunui. Turbūt kiekvienas darome savo darbe tiek, kiek galime. Mes neseniai turėjome Tilžės Akto minėjimo renginį savo muziejuje ir jo metu pasirašėme bendradarbiavimo sutartį su Klaipėdos universitetu. Jo rektorius Arūnas Razbadauskas labai remia mūsų veiklą ir tikimės labai daug ateities darbų nuveikti kartu su

Apdovanoti lietuvių raštijos ir rašomosios kalbos istorijos tyrėjas, humanitarinių mokslų daktaras Mindaugas Šinkūnas (kairėje) bei programuotojas Vytautas Zinkevičius.

Tarp apdovanotųjų – ir visuomenininkas Donatas Balčiauskas.

Autoriaus nuotraukos

šiuo universitetu.

Noriu padėkoti ir vieno iš signatarų, Mažosios Lietuvos Tautinės Tarybos nario, jauniausiojo Tilžės akto signataro Valterio Didžio giminėms. Mes Valterį Didžį 2013 metais perlaidojome Bitėnų kapinėse. Prieš tai ir Jonas Vanagaitis atgulė ten pat. Ir abi šitos šeimos perdavė mūsų muziejui didžiulį fondą susirašinėjimų, dokumentų, laiškų, fotografijų. Ir iš tikrųjų dabar medžiagos turime nepaprastai daug, ypač apie Valterį Didžį, kurio fonde yra medžiagos ir susirašinėjimo su tuo pačiu Vytautu Gailiumi, paskutiniu juo Klaipėdos krašto gubernatoriumi.

Mes tęsime veiklą, plėtosimės, jau atkuriame naujus pastatus Martyno Jankaus sodyboje. Tikimės, kad atsiras dar vienas pastatas – Martyno Jankaus sūnaus etnografinis namelis. Pernai prezidentas Gitanas Nausėda, apsilankęs mūsų muziejuje, pastovėjęs ant Martyno Jankaus tvarto pamatų, sakė: „Čia turi atsirasti knygos muziejus“. Tikimės, kad vieną dieną tai ir bus“, – sakė direktorė.

K. Donelaičio medaliu „Šir-

dings brolau“ buvo apdovanoti ir Lietuvių raštijos ir rašomosios kalbos istorijos tyrėjas, humanitarinių mokslų daktaras Mindaugas Šinkūnas bei programuotojas Vytautas Zinkevičius. Medaliai jiems įteikti už ilgametį Mažosios Lietuvos lietuvių rašytinio paveldo puoselėjimą, skaitmeninimą ir Senųjų raštų duomenų bazės kūrimą. Dr. M. Šinkūno mokslinių tyrimų sritys: lietuvių kalbos, raštijos ir tipografijos istorija, kompiuterinė lingvistika. Jis yra LKI Senųjų raštų duomenų bazės kuratorius, žurnalo „Archivum Lithuanicum“ redaktorių kolegijos narys (nuo 2005), Lietuvių kalbos instituto Mokslo tarybos narys (2020–2025). Nuo 2018 m. jis yra Lietuvių kalbos instituto Raštijos paveldo tyrimų centro vyresnysis mokslo darbuotojas.

„Labai džiaugiamės, kad šiemet institutas mini savo įkūrimo jubiliejų ir sulaukėme tokio savo darbo įvertinimo. Esame parengę daug raštijos paminklų ir iš Mažosios Lietuvos, mūsų sukurta interneto svetainė pasitarnauja ir plačiajai visuomenei, besidominčiai kalbos, literatūros, spaudos ir lietuvių raštijos istorija. Dėkoju už parodytą dėmesį Lietuvių kalbos instituto darbams, o šis medalis tebūna skirtas ir padalintas po mažą dalelę kiekvienam mokslininkui ar mokslininkei, rengusiems senųjų lietuviškų raštų perrašus, indeksus, žodynus ir atlikusiems kitus reikalingus darbus“, – sakė dr. M. Šinkūnas.

Humanitarinių mokslų daktaras, literatūros istorikas, redaktorius Mikas Vaicekuskas medaliu apdovanotas už ilgametį Kristijono Donelaičio paveldo puoselėjimą, nuopelnus donelaitikos mokslui, Kristijono Donelaičio „Raštų“ ir kitų leidinių bei straipsnių rengimą ir sklaidą. Jis renginyje dalyvauti negalėjo, apdovanojimas

Medalis įteiktas humanitarinių mokslų daktarui Mikui Vaicekuskui.

jam buvo įteiktas vėliau.

Visuomenininkui Donatui Balčiauskui medalis įteiktas už ilgametį Didžiosios ir Mažosios Lietuvos lietuvių raštijos pradininkų paveldo puoselėjimą, jo telkimą ir įamžinimo paminklo kūrimą, visuomeninę veiklą. Jis yra Lietuvos reformacijos istorijos ir kultūros draugijos vadovas, Biržų rajono savivaldybės garbės pilietis, Vilniaus biržiečių klubo Krivulė aktyvus narys. Jo rūpesčiu organizuotas paminklo Reformacijos ir raštijos Lietuvoje pradininkams Vilniuje Reformatų skvere konkursas ir statomas šis paminklas.

„Man atrodo, kad statomas paminklas, kuris įamžins ir tokias Mažosios Lietuvos asmenybes, mūsų raštijos pradininkus Martyną Mažvydą, Stanislovą Rapalionį, Joną Bretkūną yra labai svarbi idėja, sunku net įsivaizduoti, kad Vilnius turės tokį paminklą. Prie jo mes vesime savo vaikus, anūkus ir kalbėsime apie tuos vyrus, kurie kūrė mūsų lietuvišką raštą, kurį dabar mes, dėkingi vartojame. Paminklas lietuvių raštijai Vilniuje tikrai bus“, – sakė atsiimdamas apdovanojimą D. Balčiūnas.

Algis Vaškevičius

Tilžės Aktas paminėtas Kaune

Lapkričio 28 d. Kaune surengtas Tilžės Akto dienos paminėjimas. Vytauto Didžiojo karo muziejaus sodelyje prie Laisvės paminklo, Martyno Jankaus ir Vydušo paminklinių biustų bei prie Tilžės Akto signataro Jono Vanaigaičio (1869–1946) memorialinės lentos B. Sruogos gatvėje minėjimo dalyviai padėjo gėlių ir uždegė žvakutes.

Po to Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos (LPKTS) salėje vyko iškilmingas Tilžės Akto dienos paminėjimas, kuris buvo pradėtas Kauno evangelikų liuteronų Švč. Trejybės bažnyčios klebono kun. Sauliaus Juozaičio „Homilija“ apie religinius, istorinius ir dabarties įvykius ir jų reikšmę žmonių gyvenimuose.

Doc. dr. Martynas Purvinas pranešime „Tilžės akto istorinė reikšmė“ pristatė pagrindinius, geografinius, politinius ir istorinius faktus apie Mažosios Lietuvos raidą ir jos svarbą šių dienų ir ateities Lietuvai.

Doc. dr. Romualdas Povilaitis pranešime „Mažosios Lietuvos istorinė drama ir dabartis“ pastebėjo, kad pirmą kartą Mažosios Lietuvos vardas paminėtas XVI a. pradžioje, tačiau kur jos ribos ir kur prasideda prūsų genčių žemės, dar nėra visiškai aišku. Paprastai manoma, kad Mažosios Lietuvos gyventojai (lietuviai arba lietuvininkai) gyveno Skalvoje ir Nadruvoje ir apėmė bent žemes nuo Karaliaučiaus, Įsruties, Gumbinės, Tilžės, Ragainės ir driekėsi iki Geldapės, Vištyčio, Kudirkos Naumiesčio, Šilutės ir Palangos. Palaužę prūsus, kryžiuočiai XIII a. antroje pusėje įsiveržė į pietvakarines Mažosios Lietuvos žemes.

XIV a. Mažoje Lietuvoje vyko intensyvūs karai – LDK kunigaikščiai Algirdas, Kęstutis, Vytautas nuolat puolė kryžiuočius, todėl jie negalėjo kolonizuoti užimtų skalvių ar nadruvių. Po Žalgirio mūšio (1410) ir Melno taikos (1422) teutonai sustiprino Mažosios Lietuvos kolonizavimą ir tuo pačiu germanizavimą. Jis tai intensyviau, tai mažiau intensyviai truko apie 700 metų. Nepaisant to, dar Didžiojo maro metu (1709–1711 m.) apie 90 proc. gyventojų į rytus nuo Karaliaučiaus buvo lietuviai. Maras lietuviams buvo labai skausmingas – tuo metu mirė pusė Mažosios Lietuvos gyventojų, iš jų 4/5 buvo lietuviai. Dėl didžiosios kolonistų iš Vokietijos bangos lietuviškumas (kalba, tradicijos, papročiai) vis labiau traukėsi į rytus, kol lietuvių kultūrinis centru tapo pasienio miestas Tilžė.

Anot R. Povilaičio, Mažosios Lietuvos drama pasireiškė tuo, kad „pirma, nuolatiniuose karuose, ypač su kryžiuočiais, žuvo arba buvo išblaškyta daug jos gyventojų. Antra, skaudi kultūrinė-kalbinė netektis, išnyko lietuviakaliai, ypač po II pasaulinio karo Karaliaučiaus kraštą kolonizavus SSRS piliečiams. Trečia – tautinė netektis išnyko dalis lietuvių tautos ir

jos gyvenamos teritorijos, Lietuva liko kur kas mažesnė gyventojų skaičiumi ir plotu. Tai skaudžiai atsiliepė jos galimybėms veikti Europos politikos lauke“.

Viešosios įstaigos Karaliaučiaus lietuvių bendruomenės atstovas Sigitas Šamborskis kalbėjo apie dabartinę tikrovę Karaliaučiaus krašte, atkreipdamas dėmesį į vis didėjančią Rusijos propagandą, aktyvų „smegenų plovimą“, kuriame yra daug neapykantos, kuri yra nukreipta prieš Lietuvą ir lietuvius.

Dr. Raimundas Kaminskas minėjimo dalyviams pristatė spaudinių parodą iš savo rinkinių apie Mažosios Lietuvos žmones, organizacijas ir istorinius įvykius. XXVII Knygos mėgėjų draugijos pirminkė Dalia Poškienė dėkojo minėjimo dalyviams, įteikė dovanėles ir linkėjo kitų gerų susitikimų.

Tilžės akto dienos paminėjimą Kaune organizavo XXVII Knygos mėgėjų draugija, LPKTS Kauno filialas bei Lietuvos istorijos tyrimų ir atminties kultūros darbuotojų profesinė sąjunga.

Dr. Raimundas Kaminskas,
Lietuvos gyventojų genocido
ir rezistencijos tyrimo centro
sekretoriato vyresnysis patarėjas

Minėjimo dalyviai prie Laisvės paminklo.

Autoriaus nuotraukos

Uostamiestyje Tilžės Aktas minėtas seminaru ir protmūšiu

Tilžės Akto paminėjimo dalyviai.

Kaip jau įprasta, Lietuvininkų bendrija „Mažoji Lietuva“ ir Klaipėdos etnokultūros centras, pasitikdami Tilžės Akto 107-ąsias metines pakvietė į mokslo ir kultūros sklaidos seminarą „Laiko tiltu į Mažąją Lietuvą“, kuris vyko lapkričio 26 d. Klaipėdos etnokultūros centro salėje.

Pirmąjį pranešimą „Istoriniai Rusnės vietovardžiai. Ką pamiršome?“ skaitė mokytojas lituanistas, Šilutės teatro aktorius Vytautas Bartuška. Tai Mažosios Lietuvos fondo premija įvertinto magistro darbo pagrindu parengtas pasakojimas apie Nemuno deltos vietovardžių, ypač vandenvardžių lobyną, baltišką jo šaknis, skalvių genties kalbinį palikimą, retų ir mįslingų vardų klodą. Jame kelti klausimai, kiek iš istoriniuose žemėlapiuose užfiksuotų Rusnės vardų išsaugojome, kodėl kai kuriuos užmiršome, ar verta jiems grąžinti antrąjį gyvenimą?

Lietuvininkų bendrijos „Mažoji Lietuva“ valdybos narė, Lietuvių kalbos instituto vyresnioji mokslo darbuotoja prof. Dalia Kiseliūnaitė supažindino su savo neseniai pasirodžiusia elektronine knyga „Kuršių nerijos kuršininkų kalbos tekstai“. Apie šią kalbą nemažai

girdėjome, žinome, kad gyvųjų vartotojų nebeliko, tačiau jos reikšmė baltų kalbų istorijai yra nenuneigiama.

Senųjų neringiškių galime tikėtis aptikti kuršių kalbos pėdsakų, kurių atpa-

žinimas yra rimtas mokslo uždavinys. Rinkinys skirtas ne tik lingvistams, bet ir visiems smalsuoliams: greta transkripcija užrašytų tekstų rasime lietuvišką jų vertimą ir tuo pat metu galėsime klausytis autentiškų įrašų, kurie buvo surinkti ekspedicijose 1961–2011 m. Užrašyti tekstai yra įvairaus turinio – nuo pasakojimų apie vaiduoklius iki kurių sovietmečio žvejų kolūkyje ir tremties atgarsių.

Trečiąjį pranešimą skaitė archeologas Donatas Zubrickas. Jo tema buvo „Atgimimo aikštės paslaptys“ ir sukvietė nemažą būrį klaipeidiečių, nes diskusijos dėl šios miesto teritorijos likimo dar toli gražu neišseko. Žinome, kad, vykstant tyrinėjimo darbams, aiškėja naujų istorinių detalių, tačiau ką iš tikrųjų rado archeologai ir ką mums tie radiniai reiškia? Apie tai kalbėta seminare.

Kiekvienas Tilžės Aktui skirtas seminaras praturtina naujomis žiniomis ir kelia apmąstymų, skatina pokalbius, vienija krašto gyventojus bendram darbui dėl gražesnės, turtingesnės Mažosios Lietuvos.

Šiomet pirmą kartą buvo surengtas proto mūšis „Ką žinai apie Mažąją Lietuvą?“, skirtas Tilžės

Akto paminėjimui ir Mažosios Lietuvos etnografinio regiono pažinimui. Į Klaipėdos pilies muziejaus konferencijų salėje vykusį renginį susirinko net 15 komandų, kurios varžėsi ne tik dėl nugalėtojų titulo, bet ir gilino žinias apie unikalią Mažosios Lietuvos istoriją ir paveldą.

Tilžės Akto paminėjimas – tai ne tik istorijos prisiminimas, bet ir pagarba Mažosios Lietuvos žmonėms, kurie prieš daugiau nei šimtą metų siekė savo krašto laisvės, kultūrinio tęstinumo ir savosios tapatybės išsaugojimo.

Proto mūšio „Ką žinai apie Mažąją Lietuvą?“ dalyviai bandė įveikti klausimus apie Tilžės Akto aplinkybes, iškiliausius šio regiono žmones ir svarbiausius įvykius. Iššūkių sukėlė ir etnokultūriniai klausimai – nuo tautodailės iki šiam kraštui būdingų muzikos instrumentų, tautinio kostiumo ypatybių, mįslių, kulinarinio paveldo bei kasdienybės ypatybių.

Renginio dalyviai sutiko, kad proto mūšis tapo puikia proga ne tik pasitikrinti žinias, bet ir šil-tai praleisti vakarą, daugiau sužinant apie Mažosios Lietuvos istorijos ir etnokultūros išskirtinumą. Renginio organizatoriai – Klaipėdos etnokultūros centras ir Mažosios Lietuvos istorijos muziejus – sukūrė nuotaikingą vakarą, papildytą Mažosios Lietuvos istorijos, muzikos ir skonių, atmosferą dar labiau praturtino Klaipėdos etnokultūros centro folkloro ansamblių „Alkiukai“ ir „Senoliai“ muzikiniai pasirodymai.

Rengėjų informacija ir nuotrauka

Tilžės Akto paminėjimas Martyno Jankaus muziejuje Bitėnuose

Muziejaus direktorė Liudvika Burzdžiuvienė apžvelgė 2025 metais įsigytus eksponatus, papildžiusius Mažosios Lietuvos istorijos ir kultūros rinkinį.

Lapkričio 26 d. Pagėgių savivaldybės Martyno Jankaus muziejuje Bitėnuose vyko iškilmingas Tilžės Akto dienos paminėjimas, subūręs bendruomenę ir svečius prisiminti vieną reikš-

mingiausių Mažosios Lietuvos istorijos datų.

Renginys pradėtas Pagėgių savivaldybės mero Vaido Bendaravičiaus sveikinimu. Meras pabrėžė Tilžės Akto svarbą krašto

tapatybės formavimuisi, skatinamas puoselėti istorinę atmintį ir stiprinti bendruomeniškumą.

Viena iš ryškiausių renginio dalių – tradicinės muziejaus parodos „Praeities ženklai“ pristatymas. Muziejaus direktorė Liudvika Burzdžiuvienė apžvelgė 2025 metais įsigytus eksponatus, papildžiusius Mažosios Lietuvos istorijos ir kultūros rinkinį. Lankytojai čia gali išvysti dokumentus, fotografijas, spaudos leidinius ir kitus vertingus kultūros paveldo objektus, atskleidžiančius regiono išskirtinumą. Direktorė pabrėžė, kad nuolatinis rinkinių pildymas yra muziejaus misijos tąsa ir pagarba mūsų krašto praeičiai.

Minėjime mintimis dalijosi Klaipėdos universiteto rektorius prof. dr. Artūras Razbadauskas, pristatęs universiteto veiklas, tyrimų kryptis ir bendradarbiavimo galimybes. Po pranešimo buvo pasirašyta Klaipėdos universiteto ir Pagėgių savivaldybės administracijos bendradarbiavimo sutartis. Ši partnerystė žymi stiprėjančią akademinės bendruomenės ir Pagėgių krašto sąveiką, atveriančią naujas galimybes bendriems projektams, tyrimams ir edukacijai.

Minėjimą užbaigė gyvos diskusijos, kurių metu dalyviai dalijosi mintimis apie Tilžės Akto reikšmę šiandien, Mažosios Lietuvos tapatybę ir ateities perspektyvas. Aptartos idėjos atskleidė, kad istorinė atmintis – tai ne vien prisiminimas, bet ir nuolatinis darbas, bendruomenės įsitraukimas bei dialogas.

Tilžės Akto dienos minėjimas Bitėnuose dar kartą priminė, kad Mažoji Lietuva – tai ne tik praeities liudijimai, bet ir gyva kultūros erdvė, kurią puoselėti ir perduoti ateinančioms kartoms – mūsų visų bendras įsipareigojimas.

Renginys sudomino nemažai lankytojų.

Linos Macijauskienės nuotraukos

Rengėjų informacija

Vėliavų spalvos Prūsijos Lietuvoje

Vytautas Šilas,

Mažosios Lietuvos reikalų
tarybos Garbės pirmininkas

Pagerbdami savo valstybę, kraštą ar savo organizaciją, keliame jų vėliavas. Lietuvos valstybės tautinę trispalvę keliame nuo 1918-tųjų. O nuo kada keliama vokiškajai Prūsijos valstybei priklausiusio etninio Mažosios Lietuvos krašto trispalvė? Atsakydamas į tokį Nepriklausomos Lietuvos dailininko scenografo ir iliustratoriaus Mstislavo Dobužinskio klausimą, Mažosios Lietuvos šviesuolis filosofas Vydūnas 1938 m. parašė: *Prūsų Lietuvos vėliava jau seniai naudojama nuo to laiko, kai ji buvo vokiečių valdžios vadinama **Provinz Litauen**, būtent nuo maždaug 1600*. Lietuvos istorikas, JAV lietuvių visuomenės veikėjas istorikas Vincentas Liulevičius straipsnyje *Lietuvių tautinės vėliavos spalvos* (žurnalas *Aidai*, 1962, birželis) patikslino, kad Prūsijos kunigaikštystėje Mažosios Lietuvos vėliava buvo keliama nuo 1660 metų. Pravartu prisiminti šiek tiek istorijos konteksto (jei sužinoti norite daugiau – skaitykite istoriko, etnografo Mato Pretorijaus ir Mažosios Lietuvos istoriko Algirdo Matulevičiaus knygas, vartykite keturių tomų Mažosios Lietuvos enciklopediją).

Mūsų pasakojimo pradžia – XVI a. pirmoji pusė. 1524 m. pabaigoje iš ekspansyvaus katalikų tikėjimo į tolerantišką evangelikų liuteronų tikėjimą perėjo paskutinysis karinio ir religinio Vokiečių ordino magistras Albrechtas Brandenburgietis (*Hochmeister des Deutschen Ordensstaat Albrecht von Brandenburg*). Rodos, nesibaigiantys ordino karai su Lenkijos karalyste dėl šios vokiečių valstybės išlikimo baigėsi jo

1525 m. balandžio 8 d. sutartimi su Lenkijos karaliumi Žygimantu Senuoju (faktiškai, su savo dėde). Pagal ją Albrechtas Brandenburgietis išlaikė didžiąją savo valstybės dalį ir buvo pripažintas pasaulietinės Prūsijos kunigaikštystės valdovu. 1525 m. gegužės 5 d. jis iškilmingai įžengė į kunigaikštystės sostinę Karaliaučių. Iki tol buvusi grobikiška, dabar tapusi liuteroniška, Prūsijos valstybė atsigrėžė į lietuvius. Juk naujoji konfesija deklaravo ir po to kelis šimtmečius laikėsi principo, kad krikščionybės tiesas dėstyti, o pamaldas laikyti reikia vietinėmis kalbomis.

Administracinė reforma Prūsijos kunigaikštystėje įsibėgėjo tik apie 1550 metus. Kraštas, kaip rašė M. Pretorijus *Prūsijos įdomybių* knygoje, buvo suskirstytas į tris apygardas: Sembos, Notangos ir Oberlando. Savo ruožtu, Sembos apygarda turėjo 9 apskritis: Žiokų, Žuvininkų, Tepliaivos, Noihauzeno, Labguvos, Įsruties, Tilžės, Ragainės, Klaipėdos. Pastarosios keturios (ar penkios?) buvo vadinamos lietuviškomis apskritimis ir sudarė **Lietuvos provinciją** (terminas teisiniuose dokumentuose vartotas nuo 1618 iki 1818 metų). Tiesa, visas lietuvių gyventas sritis istorikas Lukas Davidas (David Lucas), *Prūsijos kronikos* (1573-1582 m.) autorius, vadino tiesiog **Mažąja Lietuva**.

1618 m. mirus paskutiniajam Albrechto Brandenburgiečio vyriškosios linijos palikuoniui Albrechtui Frydrichui, Prūsijos kunigaikštystės sostą perėmė Brandenburgo kurfiurstai (kunigaikščiai, turintys teisę rinkti Šv. Romos imperijos imperatorių). Tuomet vokiškoji Brandenburgo valstybėlė (kufiurstija) asmenine unija susijungė su Prūsijos

kunigaikštyste, priėmė jos vardą ir kartu iškilo tarp kitų vokiškųjų valstybių. Tačiau jungtinės Prūsijos suverenumas dar nebuvo pripažintas kitų valstybių. Trukdė ir jos lėniniai įsipareigojimai Lenkijai. Pagaliau, 1660 m. gegužės 3 d., dalyvaujant Prūsijos kunigaikščiui ir Brandenburgo kurfiurstui Frydrichui I ir Šventosios Romos imperijos imperatoriui Leopoldui I Olyvos vienuolyne (prie Gdansko) Šiaurės karo dalyvės Abiejų Tautų Respublika ir Švedija pasirašė taikos sutartį. Ta sutartimi visos suinteresuotos pusės taip pat pripažino Prūsijos valstybės nepriklausomybę ir jos sąjungą su Brandenburgu. Valstybės sostinė iš Karaliaučiaus buvo perkelta į Berlyną. Taip buvo žengtas žingsnis vokiškųjų valstybių jungimuisi į vieną Vokietijos valstybę, susidarė sąlygos platesnei vokiečių kalbos invazijai į lietuvių kalbos žemes. Tais pačiais 1660 metais lietuvių etninei teritorijai (skirtingai nuo jau nutautintų prūsų teritorijos – Prūsos) buvo priskirta išskirtinė regioninė – trijų **žalios-baltos-raudonos** juostų vėliava.

1701 m. Prūsijos kunigaikštis Frydrichas I iš imperatoriaus Leopoldo I gavo karaliaus titulą – Prūsija tapo karalyste. Karaliumi jis vainikavosi (1701 m. sausio 18 d.) ne Berlyne, bet senojoje kunigaikštystės sostinėje – Karaliaučiuje, tuo siekdamas pabrėžti paveldėtąjį karalystės ryšį su senaisiais krašto gyventojais prūsais (senprūsiais) ir lietuviais. Karūnavimo proga naujam karaliui buvo įteiktas išdo lešomis išleistas *Naujasis Testamentas* lietuvių kalba. Beje, dalis to testamentą turėjo paantraštę: *Lietuvininkams tiek karalystėje Prūsijos, tiek ir Didžiojoje Lietuvoje*.

Suprantama, juk iki 1709-1711 metų didžiojo maro lietuvių Mažojoje Lietuvoje buvo absoliuti dauguma (beveik 90 % visų jos gyventojų), vokiečių buvo nedaug (daugelis jų buvo pramokę lietuviškai). Deja, per marą ir jį lydintį badą ir epidemijas išmirė beveik pusė visų krašto lietuvių. Prisdėjo ir tai, kad pirmasis Prūsijos karalius iki tol labiau rūpinosi dvaro iškilumu, nei valdomo krašto gyventojų gerove.

Kai 1713 m. karalius Frydrichas I mirė, karaliauti ėmė jo sūnus Frydrichas Vilhelmas I. Šis pradėjo didįjį lietuvių žemės kolonizavimą ateiviais iš vokiškų žemių, suteikė jiems privilegijų, kartu padidino karalystės kariuomenę dvigubai ir užsitarnavo dar vieną titulą – kareivių karalius. Kalbinė terpė Mažojoje Lietuvoje tapo vis labiau germaniška. Tiesa, karalius susirūpino mokyklomis ir tuo, kad daugelis naujų kunigų bei mokytojų prastai mokėjo lietuviškai. Taip jo nurodymu Karaliaučiaus universitete 1723 metais buvo įkurtas Lietuvių kalbos seminaras (veikęs net iki 1944 metų!). 1835 m. administraciniame Gumbinės mieste šiam karaliui buvo pastatytas bronzinis monumentas su užrašu *Lietuvos atkūrėjui* (po II pasaulinio karo ant šio paminklo postamento buvo pastatytas paminklas Leninui). Kai 1871 m. Prūsijos karalystė tapo Vokietijos imperija (*Deutsches Reich*), lietuvių kalba buvo pašalinta iš mokyklų, šalinama iš bažnyčių, o lietuviška žalia-balta-raudona vėliava dar išliko.

Vokiečių žurnalistas ir rašytojas Otto Glagau 1869 m. išleistoje knygoje *Lietuva ir lietuviai* prognozavo, kad po šimto metų Prūsijoje lietuvių nebeliks (jam ir į galvą neatėjo, kad po šimto metų čia nebeliks vokiečių). Jo metu trispalvė Mažosios Lietuvos vėliava

Rytprūsių vėliava.

Prūsijos kunigaikštystės vėliava.

va dar buvo teritorinio patriotizmo simbolis (kai kas didžiavosi – aš esu iš Lietuvos!). Tačiau XIX a. pabaigoje ši vėliava palaipsniui tapo tautinio patriotizmo išraiška (aš esu lietuvis!).

Prūsijos valstybė savo gyvavimo laikotarpiu turėjo kelias skirtingas vėliavas. Vokiečių ordino Prūsijos valstybė (*Deutschordensstaat Preussen*) 1230-1525 m. turėjo vėliavą su stambiu juodu kryžiumi baltame fone. Prūsijos Kunigaikštystė (*Herzogtum Preussen* 1525-1700 m. turėjo vėliavą su juodu ereliu baltame fone. Ją pakeitė Prūsijos karalystės (*Königreich Preussen*, 1701-1918 m.) vėliava – su dviem siauromis juodomis kraštinėmis ir juodu ereliu plačioje centrinėje baltoje juostoje.

Prūsija po 1871 m. laimėto karo su Prancūzija sujungė atskiras vokiečių valstybes į vieną Vokietijos imperiją (*Deutsches Reich*). Tuomet Vokietijos imperatorius ir Prūsijos karalius Vilhelmas II savo imperijai suteikė trijų horizontalių **juodos-baltos-raudonos** spalvų juostų vėliavą. Nespalvotoje nuotraukoje būna sunku atskirti Mažosios Lietuvos spalvų vėliavą nuo imperinės. Pastarojoje juoda

spalva simbolizavo Prūsijos karalystę (svarbiausią to meto Vokietijos imperijos dalį), balta – Prūsiją valdžiusią Hohencolernų dinastiją, o raudona – Hanzos miestų sąjungą. 1773 m. karališkosios Prūsijos dalyje sudarytai Rytų Prūsijos provincijai (Rytprūsiam) buvo priskirta dviejų juostų kryžiuočių ordino **juodos-baltos** spalvų valstybinė vėliava. Vėliau šiai vėliavai uždėtas baltas skydas su **juodu briedžio ragu**, kaip **vokiškųjų Rytprūsių simboliu**.

Mažosios Lietuvos, kitaip Prūsijos Lietuvos (Prūsų Lietuvos), trispalvė **žalia-balta-raudona** vėliava atsirado kaip Prūsijos valstybės etninį lietuvių regioną reprezentuojanti vėliava, tarnybinio statuso vėliava. Oficialiai ji visą tą laiką ir liko kaip regioninė vėliava (be jokių simbolių ant jos!). Šios bei kitų paminėtų vėliavų buvimą, jų spalvas patvirtina vokiečių veksiologas, Vokietijos vėliavų studijų draugijos (*Deutsche Gesellschaft für Flaggenkunde*) vicepirmininkas Ervinas Giunteris (*Erwin Günther*). Jis 2021 m. straipsnyje *Rytų Prūsijos herbai ir vėliavos (Coats of Arms und Flags in Eastern Prussia)* rašė: *Rytų Prūsijos šiaurės rytinėje dalyje, egzistavo speciali regioninė vėliava žalios-baltos-raudonos spalvų, vadinamosios Prūsų-Lietuvos, kartais dar vadinamos Mažosios Lietuvos, spalvomis*. E. Giunteris (ir kiti autoriai) mini, kad tokių spalvų vėliavas XIX amžiuje naudojo ne tik Tilžės, Įsruties ir Pilkalnio miestai, bet ir Kuršių marių laivai. Antai, vokiečių keliautojas Karl Braun-Wiesbaden laiškuose iš Kuršių Nerijos (*Skitzenbuch. Reisebilder*, Stuttgart. 1800) parašė: *Bet žiūrėkite, čion atplaukia valtis su Lietuvių vėliava: žalia-balta-raudona!*

(Pabaiga kitame numeryje)

Valentinas Juraitis: „Ir Lietuvoje mes daug darbų turime padaryti“

Minint Mažosios Lietuvos Tautinės tarybos (Tilžės) Akto pasirašymo 106-ąsias ir Kristijono Donelaičio gimimo 310-ąsias metines, 2024 m. lapkričio 30 d., Vilniuje trims asmenims buvo įteikti Kristijono Donelaičio medaliai „Širdings brolau“. Už ilgametį Mažosios Lietuvos paveldo puoselėjimą ir sklaidą, pažintinių knygų ir turistinių vadovų, Kristijono Donelaičio ir Storostų (Vydūno) giminių genealoginių medžių parengimą, leidybą ir sklaidą apdovanotas leidėjas, žurnalistas, fotografas Valentinas Juraitis. Šįkart jis – mūsų pašnekovas.

- Kas jus paskatino domėtis Mažąja Lietuva, Karaliaučiaus kraštu?

- Paskatino galbūt tai, kad esu gimęs tuomečiame Marijampolės rajone, netoli jo – „tiesiu taikymu“ apie 50-70 kilometrų iki Donelaičio Tolminkiemio. Gal įtakos turėjo ir Marijampolės mokykla (dabar tai R. Stankevičiaus progimnazija), kur buvo nuosekliai kalbama apie Donelaitį. Gal ir tai, kad senoji kraštotyrininkų karta sensta, išeina, tad atsiranda vietos veiklai ir tenka tą vietą užimti.

Kraštas man artimas ir todėl, kad paauglystėje keturias vasaras Įsruties (d. rus. Černiachovsko) turguje prekiauvau kopūstais, kuriuos užaugindavo mūsų šeima. Tad šis miestas man yra vos ne kaip gimtasis.

Kai būdavau Įsrutyje, aplankydavau savo prekystalį turguje, nueidavau į vietinio laikraščio redakciją, pasikalbėdavau su kolego-

V. Juraitis yra įamžinęs daug Mažosios Lietuvos vietovių Karaliaučiaus krašte. Asmeninio archyvo nuotrauka

mis, nunešdavau ir mūsų spaudos. (...) Ir, žinoma, nueidavau išlenkti bokalą alaus į pavėsinę prie turgaus. Čia pasitikdavo mano sena pažįstama, prekiaujanti šašlykais ir alumi, baltarusė nuo Smurgainių. Pasikalbėdavome.

Ten atsiskleidžia visas miesto socialinis spektras. Ir prisėdavau pakalbėti su Černiachovsko girtuoklėmis mėlynanosėmis, kurios čia nuolatinės, atėjusios atsipagirti. Man jų gaila: sunkus anklavo gyvenimas, kai nėra darbų, o neviltis veda prie taurelės... Pakalbindavau gėlių pardavėjas prie turgaus: „Ar atsimenat litovcus?“, „Da, pomnin – dobryje liudi s Kapsukasa.“ („Taip, prisimename - geri žmonės iš Kapsuko“ (dab. Marijampolės)). O mes čia, Černiachovske, atėjūnės, čeldonės (rus. „čeloviek z Dona“, žmogus nuo Dono – red.), šypsojosi moterys, pardavinėjančios jurginus... Taigi, tokia mano draugystės ir istorijos pradžia besidomint lietuvininkų praeitimi.

- Esate parašęs ir išleidęs keletą leidinių apie Mažąją Lietuvą,

nemažai dėmesio skyrėte Donelaičio giminės ir Vydūno giminės genealoginių medžių sudarymui ir išleidimui? Kaip subręsta jų leidybai?

- Artėjant K. Donelaičio 300-ųjų metų gimimo jubiliejui, pagalvojau, ką aš galėčiau šia tema nuveikti? Sėdęs į automobilį, paeiliui ėmiau lankyti vietas, susijusias su lietuvininkų paveldu. Mano kelrodis ženklas buvo Vytauto Šilo ir Henriko Samboros knygelė „Mažosios Lietuvos

kultūros pėdsakai Karaliaučiaus srityje“. Važiavau įvairiais metų laikais, aplankiau beveik visas lietuvininkų bažnyčias, baltų ramoves, buvusias kryžiuočių pilis. Fotografavau tai, ką pamačiau, ką jaučiau. Tokių apsilankymų rezultatu tapo knygelė-gidas „Karaliaučiaus kraštas“, fotoalbumas „Nadruva, Donelaičio takais“. Karaliaučiaus dailės galerijoje 2010 m. surengiau personalinę fotoparodą. Leisdamas žurnalą „Vyzdys“, nuo 2005 metų po porą puslapių skirdavau šiam kraštui.

- Kas paskatino sudaryti ir išleisti genealoginius medžius?

- Dėl šių genealoginių medžių reikia sąžiningai pripažinti ir pasakyti, kad nemažą įdirbį atliko tolimesni Donelaičio ir Vydūno giminaičiai, gyvenantys Vokietijoje.

K. Donelaičio giminaičiai Kurtas Donalies, Lutzas Venau ir Vydūno (Storosto) dukterėčios Britos Storost giminaičiai buvo pradėję rengti savo „giminės medžių schemas“, bet jų neužbaigė. Šią medžiagą buvo gavę ir mūsų istorikai, bet ... Gavęs šias pradi-

nes schemas, subūriau kūrybinę komandą, kad, papildę „medžius“, juos užbaigtume ir išleistume poligrafiniu būdu.

Dėl Donelaičio giminės (1600-1945) daug talkino dr. Algirdas Matulevičius – vienas nuosekliausių Mažosios Lietuvos tyrėjų. Jis genealoginiame medyje patikslino vietovardžių pavadinimus, pateikė daug naujų faktų.

- O dėl Vydūno?

- O dėl Vydūno giminės (1589-1966) – labai svarūs yra dr. Vaclovo Bagdonavičiaus tyrinėjimai. Daug ir konkrečiai man padėjo Vydūno dukterėčia, mokytoja Brita Storost ir jos vyras Francas Šulcas. Susirašinėju su Jurge- nu Storostu - vertėju, gyvenančiu Paryžiuje. Dar daug vertingos medžiagos, jo nuomone, yra Ham- burgo leidyklose.

Kalbant apie Vydūno giminę – turiu duomenų apie jo palikuonis, gimusius iki 2012 metų. Ši „medį“ būtų galima tęsti, o atžalas bandyti integruoti ir į Lietuvos kultūrinį gyvenimą. Gaila, kad beveik neturime ryšių su Stalino į Vokietiją išstremtais ar pabėgusiais lietuvi- ninkų palikuonimis.

Dėl šių genealoginių medžių aš pats savo lėšomis buvau nuvykęs padirbėti į Prūsijos archyvą Ber- lyne, kur gavau vertingos medžiagos. Gilinantis į giminių istorijas, tarp Donelaičių neaptikau vadina- mujų nuklydimų, girtuokliavimo, nusikaltimų, kuriuos ypač smerkė K. Donelaitis.

O Vydūno giminėje buvo as- menų, kurie pasidavė Trečiojo reicho ideologijai, didžiavokiškumui, smerkė Vydūną, pagal kilmę „vokietį“, dėl meilės ir tarnavimo lietuvių tautai...

Lietuvoje genealogijos srityje per mažai dirbame. Atsimenu, kaip buvo sunku gauti finansavimą iš Lietuvos kultūros tarybos. Trejus metus iš eilės teikiant projektą –

K. Donelaičio genealoginio medžio pristatyme – (iš kairės) Algirdas Matulevičius, Valentinas Juraitis ir Napalys Kitkauskas. *A. Vaškevičiaus nuotrauka*

vis gaudavau neigiamą atsakymą. Toks yra kai kurių mūsų ekspertų požiūris. Reikėjo ieškoti ir gauti tuometės Seimo pirmininkės Irenos Degutienės pagalbos.

- Kaip manote, kiek Karaliaučiaus krašte po karo išliko pažangių žmonių, su kuriais bus įmanoma dirbti, kurie iš jų toliau rūpinsis čia esančiu lietuvišku, taip pat ir Donelaičio paveldu?

- Suprantate, dabar tas Rusijos bendras kontekstas – atrodo, vyksta kova, pasauliniai oligarchai nori kažkokių turtų, o mes, Baltijos šalių žmonės Rusijos viešojoje komunikacijoje rodome kaip blogiausią žmonės, tarsi net ir kalčiausiai.

Karaliaučiaus krašte dauguma žmonių buvo neblogai nusiteikę Lietuvos atžvilgiu, bet jie bijo Maskvos, bijo prarasti savo postus – tokios dviprasmiškos aplinkybės yra. Dabar aš Vilniaus krašte gyvenu. Tai man vietiniai pareigūnai sako, kad jie irgi yra atsidūrę tarp dviejų priekalų: „Mes bijom Varšuvos ir turim klausyti Vilniaus, suprantu, tokiam kontekste esame“.

Kai baigsis karas, mes turėsime ne kaltinti Karaliaučiaus krašto

žmones, kalbėdami viešoje erdvėje, o tiesti jiems ranką. Tiesa, dar yra ir Maskvos ribojimai, bet su šio krašto žmonėmis mes turėtume pragmatiškai bendradarbiauti, kadangi jie ten gyvena, ieškoti sąryšio taškų ir juos atrasti.

- Kokie jūsų artimiausi planai Mažosios Lietuvos kultūros paveldo srityje?

- Dabar aš tęsiu tą interneto svetainę Mažoji Lietuva (www.mazojilietuva.lt), kurią beveik vienas ir darau, bet yra ir talkininkų, aš ją galiu tęsti, nes man tai patinka, aš ten tuo gyvenu, turiu daug archyvinės medžiagos. Bet ir Lietuvoje mes daug darbų turim padaryti. Jeigu mes dabar kalbam ir apie Vilniaus kraštą – pavyzdžiui, eina leidinėlis „Šalčia“, bet šiuo metu tik rusų kalba. Net sovietmečiu ėjo du laikraščiai: lietuvių ir rusų kalbomis, o dabar mes neturim to, nes Medijų rėmimo fondas ir valdininkai nepadeda jiems išleisti lietuviškų laikraščių, nors čia ženkli dalis skaitytojų yra lietuviai.

Linkėčiau ir valstybei, ir žmonėms daugiau pilietiško ir dėmesio savo kultūros paveldo puoselėjimui.

- Ačiū už pokalbį.

Paminėta Mažosios Lietuvos gyventojų genocido diena

Spalio 16 d. Tuskulėnų memorialo Konferencijų salėje įvyko Mažosios Lietuvos gyventojų genocido dienos minėjimo renginys. Gausiai susirinkusius svečius ir renginio dalyvius pasveikinęs Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro (LGGRTC) generalinio direktoriaus pavaduotojas Vytautas Lukšys priminė, kad prieš 81 metus, 1944 m. spalį, į Mažąją Lietuvą įsiveržusi sovietų kariuomenė pradėjo brutalią vietos gyventojų naikinimą.

„Iki 1944 m. Rytų Prūsijoje gyveno 2,6 mln. žmonių, dabartinėje Karaliaučiaus srities teritorijoje buvo per 900 tūkst. gyventojų. Frontui artėjant, dalis gyventojų spėjo pasitraukti, tačiau per 300 tūkst. civilių (iš jų apie 130 tūkst. – lietuvių kilmės) buvo nužudyti. Tai buvo tikras genocidas, bet ilgą laiką apie jį buvo labai mažai žinoma, ir tik pastaraisiais dešimtmečiais istorikai pradėjo rimčiau gilintis į jo mastą bei žiaurumus“, – pastebėjo V. Lukšys.

2006 m. liepos 19 d. Seimas priėmė Atmintinų dienų įstatymo I straipsnio papildymo ir pakeitimo įstatymą, kuriuo spalio 16-oji buvo įtraukta į atmintinų dienų sąrašą ir paskelbta atmintina Mažosios Lietuvos gyventojų genocido minėjimo diena. Laisvės kovų ir valstybės istorinės atminties komisijos pirmininkas Darius Jakavičius kons-

tatavo, kad Mažosios Lietuvos gyventojų genocidas yra vienas skaudžiausių istorijos puslapių.

„1944 m. spalio 16 d. Sovietų Sąjunga pradėjo Rytų Prūsijos puolimą, naikindama šimtmečius čia gyvenusius lietuvininkus. Buvo kankinami ir žudomi civiliai, tarp jų – vaikai. Likę našlaičiais ar atskirti nuo šeimų vaikai ieškojo prieglobsčio Lietuvoje. Dėl vykdyto genocido Mažosios Lietuvos širdyje nužudyti šimtai tūkstančių žmonių. Didelė jų dalis buvo lietuvių kilmės. Taip negailestingai naikintos ne tik senųjų gyventojų gyvybės, bet ir unikalios jų tradicijos, papročiai, kultūrinis paveldas“, – kalbėjo Laisvės kovų ir valstybės istorinės atminties komisijos pirmininkas D. Jakavičius. Mažosios Lietuvos genocido aukų ir šią bausią tragediją išgyvenusių žmonių pagerbime taip pat dalyvavo ir komisijos narė Rima Baškienė.

Renginio metu LGGRTC Okupacinių režimų veiklos tyrimų ir viešinimo skyriaus vyriausioji istorikė dr. Sandra Grigaravičiūtė perskaitė Centro vadovo, dr. Arūno Bubnio parengtą išsamų pranešimą

apie sovietų nusikaltimus Rytprūsiuose ir Mažojoje Lietuvoje. Apie įvairius genocido aspektus kalbėjo Mažosios Lietuvos reikalų tarybos pirmininkas Kęstutis Pulokas, lietuvininkų visuomenės veikėjas Vytautas Albertas Gocentas, Mažosios Lietuvos tyrėjas Vytautas Povilas Šilas ir kiti svečiai, savo kalbose akcentavę, kad Mažosios Lietuvos genocidas negali būti pamirštas, o dienos, kai dėl nacių ir sovietų armijų įvykdyto genocido Karaliaučiaus krašte nebeliko senųjų gyventojų, buvo nuniokotas jų dvasinis ir kultūrinis paveldas, turi būti įamžinta dokumentų rinkiniuose bei istorikų darbuose.

Minėjimo metu koncertavo ansamblis „Kankleliai“, veikė fotografo Valentino Juraičio nuotraukų paroda, skirta Mažosios Lietuvos architektūros paveldui. V. Juraičio nuotraukose įamžintas nykstantis Mažosios Lietuvos (dab. Karaliaučiaus srities) lietuvių paveldas: bažnyčios, pilių griuvėsiai, architektūros liekanos, etnografiniai vaizdai. Autorius ypatingą dėmesį skyrė Nadruvai – Kristijono Donelaičio žemei, taip pat Tilžės, Ragainės, Karaliaučiaus vietovėms, svarbioms lietuvių kultūros istorijai.

Kęstutis Pulokas

Po minėjimo su ansambliu „Kankleliai“.

Rūtos Miškinienės nuotrauka

Paskirta septynioliktoji Martyno Rėzos kultūros ir meno premija

Premijos laureatas plenero Nidoje metu. *Andriaus Kundroto nuotrauka*

Septynioliktoji Kuršių nerijoje gimusio Martyno Liudviko Rėzos vardo kultūros ir meno premija Neringos savivaldybės tarybos sprendimu skirta tapytojui, plenerų organizatoriui Sauliui Kruopiui.

Premija jam skirta už Kuršių nerijos ir Mažosios Lietuvos (Prūsų Lietuvos) kultūros tradicijai reikšmingą, aktyvią ir kūrybišką veiklą, Nidos dailininkų kolonijos tradicijų tąsą bei ilgametį ekspresionistinės tapybos plenerų organizavimą, reikšmingas parodas ir leidinius, atskleidžiančius Neringos gamtos ir kultūros paveldo išskirtinumą Lietuvoje bei užsienyje.

„Šių metų premijos laureatas – išskirtinės energijos, užmojo ir kūrybinės jėgos asmenybė. Jo darbų mastas ir atsidavimas menui paliko ryškų pėdsaką ne tik Neringoje, bet ir tarptautinėje kultūros erdvėje. Būtent jo dėka Neringą atrado ir pažino šimtai šiandieninių Lietuvos ir pasaulio menininkų. Sauliaus telkianti energija jau tris dešimtmečius stiprina Nidos, kaip gyvos menininkų susibūrimo vietos ir kūrybos centro, vardą“, – pažymi Neringos meras Darius Jasaitis.

S. Kruopis gimė 1960 m. va-

sario 11 d. Šiauliuose, yra dailininkas, tapybos plenerų organizatorius. Mokėsi Šiaulių m. vaikų dailės mokykloje. 1975 – 1980 m. studijavo meninio apipavidalinimo ir meninės fotografijos specialybę Kauno S. Žuko taikomiosios dailės technikumė (dabar – Justino Vienožinskio menų fakultetas). 1985 – 1987 m. mokėsi, atliko praktiką Gudyno restauravimo centro tapybos skyriuje, Šaltenio studijoje, Vilniaus Profsąjungų rūmų dailės studijoje.

1987–1993 m. jis studijavo tuomečiame Valstybiniame dailės institute Tapybos fakultete. 1988–1991 m. buvo menininkų „EA“ grupės narys. Gavo kūrybines stipendijas Vokietijoje, Indijoje, Suomijoje.

S. Kruopis nuo 1995 m. yra Lietuvos dailininkų sąjungos narys, nuo 1996 m. – Lietuvos-Indijos draugijos narys, nuo 1999 m. – Nidos menininkų asociacijos „Tiltas“ pirmininkas, nuo 1995 m. – tarptautinių Nidos tapybos plenerų iniciatorius ir vadovas (surengta keliolika tarptautinių ekspresionistinės tapybos plenerų). Jis 1990 m. laimėjo pirmųjų lietuviškų pašto ženklų konkurse, 2000 m. gavo Neringos miesto, 2003 m. – „Ogmios pulso“ premiją, 2005 m. jam įteiktas LDS diplomą „Už kūrybinį indėlį“.

Septynioliktosios premijos įteikimo iškilnės vyks sausio mėnesį, minint 250-ąsias Martyno Liudviko Gedimino Rėzos gimimo metines. Visi 2026-ieji metai Neringoje paskelbti Martyno Liudviko Gedimino Rėzos metais.

**Neringos savivaldybės ir
DŽ informacija**

Susirinkime – apie praeitį ir planus ateičiai

Spalio 28-ąją įvyko Marijampolės Kristijono Donelaičio draugijos ataskaitinis – rinkiminis susirinkimas. Buvo išklaustytos Draugijos pirmininkės Vidos Mickuvienės ir revizorės Ramutės Jančauskienės ataskaitos. Išklaustas Draugijos pirmininkės pranešimas apie ataskaitinių metų darbus: vykdomus projektus, skirtus nušviesti Kristijono Donelaičio ir kitų Mažosios Lietuvos veikėjų įtaką švietimui, kultūrai, visuomeniniam gyvenimui.

Pirmininkės ataskaita palietė tris kryptis: konferencijas – skaitymus; pažintines išvykas; organizuotus renginius. Aptartos ir prisimintos Draugijos ankstesnės išvykos į Karaliaučiaus kraštą, talkos Tolminkiemyje, Lazdynėliuose; dalyvavimas krašto Lietuvių kalbos mokytojų asociacijos renginiuose. Kalbėta apie bendras tarptautines konferencijas – Skaitymus, kuriuose dalyvavo Karaliaučiaus krašto, Punsko, Seinų atstovai. Skaitymuose kiekvienais metais dalyvaudavo iškilūs Lietuvos mokslo ir visuomenės veikėjai – apie kiekvieną renginį buvo parengti ir spausdinti straipsniai „Donelaičio žemėje“, „Sūduvos gide“, „Suvalkietyje“, „Mūsų savaitėje“, rodomi reportažai per Marijampolės televiziją.

Antras klausimas – labai mė-

giamos kasmetės Draugijos narių ir gerbėjų išvykos į Mažąją Lietuvą, Palenkę, kur aplankyta Romintos giria, Geldapė, Stančikų tiltai, po kuriais puikiai skambėjo mūsų himnas. Neišdildomą įspūdį paliko kelionė iki Drevernos, sustojant Vilkyškių „Istoriniame inkubatoriuje“ ir kitose miestelio vietose, Rusnėje, Šilutėje – tai buvo puikus susipažinimas su šiomis Mažosios Lietuvos istorinėmis vietovėmis.

Kalbėta apie jubiliejinius Draugijos penkmečio ir dešimtmečio paminėjimus bei Poeto 310-ųjų metinių renginį, kuris plačiai buvo pristatytas miesto visuomenei ir svečiams organizuojant atvirą parodą J. Basanavičiaus aikštėje esančioje atviroje parodų erdvėje. Pranešimą konferencijoje skaitė Klaipėdos universiteto vyresnysis mokslo darbuotojas kun. doc. habil. dr. Darius Petkūnas.

Nuo Poeto 300 m. jubilėjaus aktyviai bendraujama su Kybartų K. Donelaičio gimnazija, o nuo 2019 m. grupė mokytojų su direktoriumi tapo mūsų Draugijos nariais, todėl gimnazijoje įkurdinus Poeto muziejui Tolminkiemyje skirtą ekspoziciją šiemet gegužės 5-ąją keliavome „pas Donelaitį“: vyko marijampoliečių išvažiuojamoji edukacija, kurią labai nuoširdžiai organizavo kybartiečiai.

Ataskaitoje buvo paminėti ir ryšiai (nors jau silpnėjantys dėl susidariusios politinės situacijos)

su kai kuriais buvusios Karaliaučiaus krašto lietuvių kalbos mokytojų asociacijos nariais.

Draugijos revizorė savo ataskaitoje apžvelgė šiuos klausimus: nario mokesčio, 1,2% lėšas, kai kurių draugijos narių papildomus įnašus, paramos teikėjų (Mantingos paramos ir labdaros fondo) materialią pagalbą; projektines lėšas. Projektus kiekvienais metais finansuodavo Marijampolės savivaldybė. Revizorė supažindino, kiek Draugijos sąskaitoje yra pinigų.

Pritarus ataskaitoms ir aptarus tolesnes Draugijos veiklos gaires bei ateinančių 2026 m. projektinius renginius (numatyta paminėti Liudviko Rėzos jubiliejų, Paprūsės metus, organizuoti išvykas, Skaitymus ir kt.), buvo organizuoti rinkimai. Atviru balsavimu vienbalsiai pritarta Vidos Mickuvienės, kaip Draugijos pirmininkės, kandidatūrai. Ramutei Jančiauskienei atsisakius būti Draugijos revizore, pasiūlyta ir vienbalsiai išrinkta Inga Pociuvienė.

Apie Kybartų K. Donelaičio gimnazijos bendruomenės ir savo veiklą išsamiai kalbėjo Nijolė Černauskienė, lietuvių kalbos mokytoja ekspertė. Ji nuoširdžiai džiaugėsi ir Poeto ekspozicijos gimimu, ir gimnazijos vadovybės bei bendruomenės nuoširdžiu darbu talkinant ir įgyvendinant Lietuvos nacionalinio muziejaus

ir Kristijono Donelaičio draugijos pirmininko Gintaro Skamaročiaus idėją – negalint nuvežti ekspozicijos į Tolminkiemį, įkurdinti ją gimnazijoje.

Ir šiuo metu jau aktyviai ekspoziciją lanko tiek moksleiviai su mokytojais iš įvairių Lietuvos mokyklų, tiek visuomenininkai, sulaukiama svečių ir iš užsienio. Džiugu, kad turtinga ir reikalinga medžiaga prieinama visuomenei. Mokytoja kalbėjo apie įdomius projektus ir akcijas, apie tai, kaip atsirado mokykloje Poeto ženklai prie mokyklos ir mokykloje: ketverių metų laikų ir poemos dalių standai; rojaus obelaitės, jau pradėjusios vesti vaisius, primena Tolminkiemio sodininką. O kur dar skirtingose Sūduvos vietose organizuotos edukacinės pamokos ir integruotos pamokos. Virbalgiuryje ošia Poetui skirtas ažuolynas, kuriame savo ažuoliuką edukacijos metu pasodino ir marijampoliečiai.

Niekas negali sutrukdyti dirbti kūrybingiems žmonėms, ir tą puikiai įrodo Kybartų K. Donelaičio gimnazijos bendruomenė!

Susirinkimo metu pagerbėme išėjusįjį Amžinybėn mūsų draugą, skleidusį Berlyne žinią apie mus, žurnalistą ir tyrėją, kultūros žmogų Leoną Stepanauską, kurio laidotuvės Vilniaus Saulės kapinėse buvo po kelių dienų. Jo dėka Marijampolės evangelikų-liuteronų bažnyčioje kabo dailininkės Filomenos Linčiūtės-Vaitiekūnienės dovanotas triptikas, skirtas K. Donelaičiui ir jo žmonai Anai Reginai.

Kristijonas Donelaitis amžinas! Jis jau ne tik Lietuvos Poetas, bet įvairiomis kalbomis keliauja per pasaulį ir niekas neištrins Jo vardo pasaulinėje kultūroje.

Vida Mickuvienė,
Marijampolės Kristijono
Donelaičio draugijos pirmininkė

Dalyviai įsiamžino prie K. Donelaičio paminklo. *Gintaro Skamaročiaus nuotr.*

Pagerbtas iškilus Mažosios Lietuvos veikėjas

Spalio 4-ąją Priekulėje buvo iškilmingai pagerbtas iškilus Mažosios Lietuvos lietuvių kultūros ir politikos veikėjas, Prūsijos parlamento deputatas, Lietuvos Respublikos bažnyčios ir politikos veikėjas, evangelikų liuteronų kunigas, Vytauto Didžiojo universiteto profesorius dr. Vilius Gaigalaitis (1870–1945). Jo atminimui prie pastato Pamarių g. 6 Priekulėje buvo atidengta ir pašventinta paminklinė lenta.

Ceremoniją vedė Klaipėdos universiteto istorikė dr. Silva Pocyte, sveikinimo žodį tarė Klaipėdos rajono savivaldybės vicemėrė Violeta Riaukienė ir Priekulės seniūnijos seniūnės patarėja Raimonda Narkienė. Iškilmingoje kalboje Vilniaus universiteto profesorius, akademikas Domas Kaunas, šios idėjos iniciatorius ir atminimo lentos sumanytojas, perskaitė pranešimą „Praeivi, ką tau pasakys šis atminimo ženklas?“, primindamas dr. Viliaus Gaigalaičio indėlį į tautos švietimą, religiją ir kultūrinį tapatumą.

Dr. Silva Pocyte savo kalboje pabrėžė protestantiškosios tradicijos išsaugojimo ir puoselėjimo svarbą Mažosios Lietuvos tapaty-

bei, o Lietuvos evangelikų liuteronų bažnyčios vyskupas Mindaugas Sabutis pašventino atminimo lentą, simboliškai susiedamas dvasinę ir istorinę šio įvykio reikšmę. Renginį praturtino meninė programa: kompozitoriaus Donato Bielkausko garsinė improvizacija „Atsiminimai“, Priekulės meno ir kultūros centro tautinių šokių kolektyvo „Gintaras“ moterų šokių grupės pasirodymas bei vokalinio ansamblio „Agluona“ atliekami kūriniai.

Po ceremonijos svečiai buvo kviečiami prie atminimo lentos bendram įsiamžinimui. Šiltą renginio atmosferą pratęsė Ernsto Vicherto teatras, vaišinės kafija. „Tegul dr. Viliaus Gaigalaičio atminimas gyvuoja ne tik paminklinėje lentoje, bet ir mūsų atmintyje bei darbuose,“ – šiais žodžiais ceremoniją užbaigė renginio vedėja dr. S. Pocyte.

Priekulės bendruomenė džiaugiasi, kad šis atminimo ženklas nuo šiol primins praeiviams apie žmogų, kurio gyvenimas ir veikla buvo skirti tautos švietimui, kultūros stiprinimui ir dvasinių vertybių puoselėjimui.

Rengėjų informacija

Renginio dalyviai prie atidengtos lentos Viliui Gaigalaičiui.
Donato Bielkausko nuotrauka

Lietuvininkas Otonas Dovydas Tolišius, Pulicerio premijos laureatas

Prieš 135 metus, 1890 m. lapkričio 20 d., Skirvytėlėje (Skirvytės vls., Pakalnės aps.) gimė Otonas Dovydas Tolišius, žurnalistas, redaktorius, visuomenės veikėjas, Pulicerio premijos laureatas.

O. D. Tolišius (Otto David Tolischus) augo gausioje lietuvininkų ūkininkų Dovo ir Marės (g. Kubiliūtės) Tolišių šeimoje, tėvas taip pat buvo laivininkas, kaimo seniūnas. Lankė Skirvytėlės ir Rusnės mokyklas, dirbdamas pas Rusnės advokatą, mokėsi raštvedybos. Sulaukęs septyniolikos, 1907 m. išvyko į Jungtines Amerikos Valstijas, kur, pakviestas motinos giminaičių, jau buvo įsikūręs vyresnysis brolis, būsimasis teisininkas Jonas Tolišius (1887–1973).

JAV O. D. Tolišius rado darbą vokiškoje spaustuvėje Sirakūzuose, Niujorko valstijoje, vėliau kurį laiką dirbo gamykloje Trentone, Naujojo Džersio valstijoje. 1913 m. tapęs JAV piliečiu, pradėjo žurnalistikos studijas Niujorke Kolumbijos universitete, kurį baigė 1916 m. ir tais pačiais metais įsidarbino Klivlando dienraštyje „Cleveland Press“, 1921 m. tapo jo redaktoriumi.

1918 m. jis buvo pašauktas į JAV kariuomenę, tarnavo mokomajame pėstininkų dalinyje Kemp Gordone, Džordžijos valstijoje, čia 1918 m. rugpjūčio 31 d. jam suteiktas seržanto laipsnis. Pasibaigus Pirmajam pasauliniam karui, vykti kariauti į Prancūziją nebeteko, 1919 m. sausio 26 d. buvo garbingai išleistas į atsargą. Grįžo į „Cleveland Press“.

Keletą kalbų gerai mokėjęs O. D. Tolišius 1923 m. buvo išsiųstas į Europą naujienų agentūros „Universal Service“ korespondentu. Iki 1931 m. dirbo Berlyne, 1931–32 m. buvo „International News Service“ Europos skyriaus vedėjas Londone, 1933–40 m. dienraščio „The New York Times“ korespondentų štabo narys Berlyne. Vienas pirmųjų JAV spaudoje 1938 m. aprašė vokišką „Volkswagen“ automobilių projektą. Bent keletą kartų lankėsi Lietuvoje, 1939 m. spalį su kitais užsienio žurnalistais stebėjo Vilniaus krašto grąžinimą Lietuvai.

Dėl publikacijose apie hitlerinės Vokietijos įsiveržimą į Lenkiją išdėstyto požiūrio ir nacionalsocialistų valdžios kritikos 1940 m. kovo mėnesį O. D. Tolišius buvo priverstas palikti Berlyną. Jis išvyko į Skandinaviją. Reziduodamas Stokholme, JAV spaudoje rašė apie Baltijos valstybių okupaciją.

1940 m. už Berlyne parašytus straipsnius, nušviečiančius to meto gyvenimą Vokietijoje, Tolišiui JAV

skirta prestižinė Pulitzerio žurnalistikos premija. 1941 m. jis apdovanotas Kolumbijos universiteto medaliu „Už pasižymėjimą žurnalistikoje“.

1941 m. sausį O. D. Tolišius buvo paskirtas „The New York Times“ ir „London Times“ korespondentu Japonijoje, vadovavo „The New York Times“ biurui Tokijuje. Praėjus kelioms valandoms, kai 1941 m. gruodžio 7 d. Japonija užpuolė JAV karinę jūrų bazę Perl Harbore, jis buvo suimtas, apkaltinus šnipinėjimu. Tardant kankintas, kalintas sunkiomis sąlygomis. Gelbėjo „The New York Times“ bendradarbis, japonų žurnalistas Junnosuke Ofusa (1908–1994), kelis mėnesius parūpindavęs kaliniui maisto ir švarių drabužių, kol 1942 m. gegužę, apsikeičiant karo belaisviais, O. D. Tolišius su grupe kitų nelaisvėje laikytų žurnalistų Japonijos valdžios buvo perduotas JAV.

Grįžęs į Niujorką, jis toliau dirbo dienraščio „The New York Times“ redakcijoje, priklausė „Amerikos užjūrių spaudos klubui“. Karo metais išleido publicistikos knygas „They Wanted War“ („Jie norėjo karo“, 1940 m.), „How Hitler prepared“ („Kaip Hitleris ruošėsi“, 1940 m.), „Tokyo Record“ („Tokijo protokolas“, 1943 m.) ir „Through Japanese Eyes“ („Japonų akimis“, 1945 m.).

Po karo O. D. Tolišius vėl lankėsi Europoje, 1947 m. rugsėjį Vokietijoje Hanau susitiko su Lietuvos tremtinių bendruomenės Vyriausiojo komiteto nariais, domėjosi pabėgėlių iš sovietų okupuotų šalių reikalais. 1947 m. spalio 17 d. Niujorke jis buvo priimtas Lie-

Otonas Dovydas Tolišius „The New York Times“ redakcijoje.

tuvių spaudos klubo garbės nariu.

1949 m. lapkričio 25 d. O. D. Tolišius vedė graikų kilmės aktorę Naya Grecią Zavoyanni.

Gyvendamas Niujorke, jis nuolat bendravo su lietuvių išeivija, lankydavo Niujorko lietuvių evangelikų parapiją, kurios vienas steigėjų 1951 m. buvo jausias brolis, teisininkas Mikas Augustas Tolišius (1898–1980). Niujorko radijo laidose bei straipsniuose dienraštyje „The New York Times“ Amerikos visuomenei O. D. Tolišius primindavo Lietuvos okupacijos neteisėtumo klausimą, beveik kasmet Vasario 16-ąją vedamuoju paminėdavo Lietuvos Nepriklausomybės sukaktį. Į pensiją išėjo 1964 m.

1965 m. vasario 25 d. Niujorke jam, kartu su dar dvidešimt dviem žiniasklaidos bendradarbiais, buvo įteikti Pavergtųjų Europos Tautų Asamblėjos apdovanojimai.

Eidamas septyniasdešimt septintuosius, O. D. Tolišius po sunkios ligos mirė Niujorke 1967 m. vasario 24 d. Po atsisveikinimo pamaldų Niujorko Šv. Petro liuteronų bažnyčioje vasario 27 d., palaidotas „Prisiminimų šventovės“ mauzoliejuje Fernklifo kapinėse Niujorko priemiestyje Hartsdeile.

Kęstutis Pulokas

Paminėtos 500-osios Prūsijos įkūrimo metinės

2025 m. lapkričio 29 d. Pilies muziejaus konferencijų salėje Klaipėdoje vyko renginys, skirtas 500-osioms Prūsijos kunigaikštystės įkūrimo metinėms paminėti.

Pasak renginio organizatorių, teritorija tarp Vyslos ir Nemuno žemupių, kurioje gyveno baltiškos prūsų gentys, XIII a. pirmojoje pusėje buvo užkariauta krikščionybę platinusio Vokiečių ordino. Šiose žemėse buvo įkurta Ordino valstybė. Po nesėkmingų karų XV a. ji nusilpo.

Vokietijoje kilus reformacijos judėjimui, paskutinis Ordino didysis magistras Albrechtas Brandenburgietis pasinaudojo Reformacijos sudarytomis galimybėmis pertvarkyti krašto religinę, politinę, ekonominę ir kultūrinę sandarą. 1525 m., priėmęs Liuterio mokymą, jis Ordino valstybę

pavertė pasaulietine protestantiška Prūsijos kunigaikštyste. Prasidėjo procesai, ilgam pakeitę viso regiono pobūdį.

Renginio metu buvo proga prisiminti Prūsijos kunigaikštystės kelią į suverenumą, reformacijos pradžią Klaipėdoje. Senosios muzikos ansamblio „Šviesotamsa“ muzikinėje programoje dominavo Prūsijos kunigaikštystės tematinė gija, kuri sieja Karaliaučiaus poetų eiles, Prūsijos valdovų kurtą muziką bei jų dvaro kompozitorių kūrybą.

Doc. dr. Marius Ščavinskas (Klaipėdos universitetas) perskaitė pranešimą „Valdžia ir galia iki Prūsijos kunigaikštystės įkūrimo: Vokiečių ordinas Prūsijoje XIII–XV a.“, doc. dr. Vacio Vaivados pranešimo tema buvo „Reformacijos pradžios Klaipėdoje klausimu“.

Po pertraukos senosios muzikos ansamblis „Šviesotamsa“ atliko koncertinę programą „Prūsijos kunigaikštystei 500“. Jos metu pasirodė Monta Martinsone (sopranos), Kristina Stumbure (barokinė skersinė fleita), Vilimas Norkūnas (klavesinas basso continuo).

Organizatorių informacija

Minėjimo akimirkos.

Astos Grušelionienės nuotraukos

B. Vilentui – 500

Vilniaus universiteto P. Smuglevičiaus salėje vyko renginys, skirtas vieno iš XVI a. lietuvių raštijos pradininko, vertėjo, giesmių eiliuotojo Baltramiejaus Vilento (apie 1525–1587) 500-osioms gimimo metinėms paminėti.

2025 m. minimos 500-osios Baltramiejaus Vilento – lietuviškos knygos tradicijos tęsėjo – gimimo metinės. Šis dažnai nepastebėtas kunigas ir religinių tekstų vertėjas Karaliaučiuje išleido Martyno Mažvydo giesmynus (1566, 1570), išvertė „Enchiridioną“ (1572; 1579) bei pirmąją lietuvišką Biblijos ištraukų rinktinę „Evangelijos bei epistolos“ (1579). Prieš mirtį jis buvo pradėjęs versti Veito Dietricho postilę, tačiau jos likimas nežinomas. Nors B. Vilento biografija išliko fragmentiška, jis tapo vienu svarbiausių XVI a. veikėjų, padėjusių lietuvių kalbai įsitvirtinti raštijoje ir kultūroje. Jo darbai vėliau rėmėsi J. Bretkūnas, L. Zengštokas ir kiti Biblijos ištraukų leidėjai.

Renginyje habil. dr. Onos Aleknavičienė ir dr. Mindaugas Šinkūnas (Lietuvių kalbos institutas) skaitė pranešimus apie B. Vilento veiklą ir darbus. Dr. Ernesta Kazakėnaitė (VU Filologijos fakultetas) pristatė B. Vilentui skirtą internetinį puslapį. Buvo unikali galimybė tik renginio dieną išvysti vienintelį Lietuvoje saugomą jo „Enchiridiono“ (1579) ir „Evangelijos bei epistolos“ (1579) egzempliorių bei kitus svarbius leidinius ir tyrimus.

Rengėjų informacija

Didysis prūsų sukilimas ir Herkus Mantas

Tik išdrįsę laisvai vertinti savo istoriją, suprasime, kodėl prasi-dėjo okupacijos, sukilimai ir pralaimėjimai. Krikščioniškų bažnyčių Romos ir Konstantinopolio „grupuotės“ tarpusavyje kariavo ir lenktyniavo, kurios daugiau užgrobs dar laisvų, į feodalinius baudžiavinius santykius nepajungtų kraštų, tarp jų ir Lietuvoje.

Faktiškai „krikščionybė“ platinata naudojant apgavystes ir revoliucinius socialinius turto nuosavybės formų pokyčius – atimant iš visos bendruomenės ir po mažą turto dalį perduodant atskiriems parsidavėlių vadukams, o daugumą pasiliekančią „grupuotei“, dalį paliekant okupaciją padedančiam įvykdyti, naujaisiais krikščionimis tapusių gretimų šalių vadovams. Dauguma parsidavusių ar parduotų žmonių patekdavo į baudžiavinę vergovinę okupantų priespaudą, pakeičiant jų vardus į „kriščiioniškus“.

Kelio atgal į buvusią bendruomenę dažniausiai nelikdavo. Už „grupuotėlių visam laikui su paveldėjimo teise“ parsidavėliams „dovanojamos“ svetimos žemės sklypus reikėdavo atidirbinėti – mokėti mokesčius ir nustatytą dienų kiekį dalyvauti „ordino“ karo žygiuose – žudyti savo vakarykščius draugus bei artimuosius – „nekrikštus“.

Kol mūsų žemę „grupuotės“ tik „dovanojo“ mūsų giminaičiams, tol dauguma nenorėjo klausyti supratingų artimųjų, bet kai atėjo laikas mokėti didesnius nei įsivaizduota mokesčius, vykdyti bausmes savo artimiesiems ar netekti „dovanos“ žemės už „prastą“ tarnavimą, tik tada net ir „neraštingi“ suprato, ką gavo

„dovanų“. Tik tada susiformavo kritinė masė, su kuria buvo galima vėl vienyti bei bandyti nuo „dovanojotojų“ išsivaduoti. Didysis (II-asis) sukilimas brendo, o 1260 m. pratrūko, kai okupantai žymiausius vakarinių lietuvių kraštų atstovus pasikvietė į Lenzenbergo pilį taikos deryboms, bet vėl klastingai apgavę sudegino gyvus.

Didžiajam sukilimui vadovavo paminėtoje pilyje sudeginto notangų vado sūnus Herkus Mantas. Jis negalėjo laimėti, nes pietiniai ir rytiniai Lietuvos kraštai, tarp jų Vilnius ir Gardinas jau buvo užvaldyti stačiatikių „grupuotės“, o šiauriniai – Romos „grupuotės“. Likusiems lietuviams, tarp jų ir vakariniams, vadintiems „prūsais“, buvo neįmanoma karo metu patiems skubiai subręsti ir atlikti turtinių santykių reformą bei bendruomeninę žemę pradėti dalintis į privačią nuosavybę.

Liko vienintelė galimybė – apginti savo garbę ir pakelti likusią tautos dalį į ilgalaikę Herkaus Manto tėvų pradėtą ir jo tęstą išsivadavimo kovą. Mūsų dalies brolių auka dovanojo laiko likusių lietuvių susitelkimui ir likusios Lietuvos sustiprinimui, išlikimui bei dalies vakarinės Lietuvos atsikojimui per žmonių, kalbos, rašto, papročių išsaugojimą, Nepriklausomybės paskelbimą 1918.02.16, bendras pergales 1918.11.30 – 1923.01.15, o vėliau ir Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimą 1990.03.11.

Aukščiausia Pagarba kovojantiems, amžinas Atminimas už jų AUKAS.

Gintaras Skamaročius

„Tuo laukus orai drungni gairindami glostė / Ir žoleles visokias iš numirusių šaukė“, – taip rašė Kristijonas Donelaitis „Pavasario linksmybėse“. Mes, tęsdami programos „Tūkstantmečio mokyklos II“ ilgalaikio integruoto projekto „Metų laikai“ veiklas, šiomet gegužę vykome į Ožkabalius pavašariškai pasilinksinti, pabudusia gamta pasidžiaugti, būriškų darbų nudirbti.

Jono Basanavičiaus gimtinė mus pasitiko sodria žaluma. Grupelė merginų leidosi į apylinkes gėrėtis atgimusia gamta ir ją fiksuoti fotonuotrukose. Kitos skaitė poemą „Metai“, pagal nuotraukose esančius vaizdus parinkdamos citatas iš poemos, pačios eiliavo hegzametru. Vaikiniai kartu su technologijų mokytoju gamino medinius grėblius. Na, o kokios pavasario linksmybės be šokių? Visi, mokiniai ir mokytojai, interpretavo poemą pasitelkdami liaudies ir šiuolaikinio šokio elementus.

Kitas mūsų ilgalaikio projekto

Kybartiečių gimnazistų integruotas projektas „Metų laikai“ tęsėsi visus metus

žingsnis – „Vasaros darbai“, kurio veiklas atlikome netoli Vištyčio miestelio, Galkiemyje, išpuoselėtoje ūkininko Roberto Mickevičiaus teritorijoje. Čia tarsi laiko mašina persikėlėme į Kristijono Donelaičio aprašytą gamtos pasaulį: nuostabi aplinka, įvairių žolelių ir žolynėlių gausybė, vandens tvenkiniai ir saulė „aukščiaus savo žėrintį nuritusių ratą, / Ant dangaus išgaidryto sėdėdama žaidžia“.

Nieko nelaukdami pasiskirstėme veiklas: vaikinai išbandė jėgas pjaudami žolę dalgiais ir ją grėbė pačių ankstesnėje praktinėje pamokoje „Pavasario linksmybės“ pasigamintais grėbliais, tvenki-

niuose gaudė žuvį, ant laužo virė gardžią žuvenę. Na, o merginos, išsibarsčiusios po visą teritoriją, piešė ir tapė popieriaus lapuose žydingas žoleles, įvairius pumpurus bei prasiskleidusius ar net vysti pradėjusius žiedus. Ypatingai šiltas šeimininko priėmimas ir svetingumas

Įdomios projekto dalyvių veiklos tęsėsi visus metus.

Projekto rengėjų nuotraukos

subūrė bendrystei, tačiau „Jaugi gana šiamsyk, jau mielą vasarą baikim“, todėl pilni išpūdžių, gerų emocijų bei naujų patirčių keliavome atostogauti.

Na, o kai „orų drungnums atvėsti pagavo“, spalio 1 dieną gimnazijos mokiniai ir mes, juos lydintys mokytojai, vykdami ilgalaikį integruotą dailės, technologijų ir lietuvių kalbos ir literatūros projektą „Metų laikai“, vykome į Varėnos rajone

esantį Mergežerio kaimą.

Atvykę į šį nuostabų Dzūkijos kaimą, pasiskirstėme užduotis: viena grupė kartu su dailės mokytojomis Dalia Viliušiene ir Jolanta Janulaityte ieškojo nuostabių rudeniškų vaizdų piešiniams, juos perteikė pasirinkta piešimo technika, kita grupė su technologijų mokytoju Dariumi Vaitkevičiumi susipažino su Mergežerio aplinka, grybais, mokėsi tvaraus grybavimo, trečioji grupė skaitė Kristijono Donelaičio poemos „Metai“ pasirinktas ištraukas, susiejo jas su gamta, metų laiku, atliekamais darbais. Visus kartu sukviėtė poilsio pertraukėlei pačių išvirta „Šiurpos“ sriuba.

Laikas prabėgo nepastebimai, išpūdžių, patirties ir geros nuotikos tikrai netrūko. Gamta, puikus rudeniškas oras paliko visiems išpūdį, nes ši diena leido labiau įsijausti į istorijos skirtingus laikotarpius, atitraukė nuo medijų,

suteikė galimybę pabūti ir su savi-
mi, ir pasijausti kaip niekada bendruomenės dalimi.

Paskutinis mūsų projekto etapas buvo „Žiemos rūpesčiai“. Juos „išrūpinti“ susirinkome jau į gimnazijos erdvę – praktiškai išbandyti senųjų amatų, kuriais šaltais žiemos vakarais užsiimdavo mūsų senoliai: mokėmės megzti kojines, nerti „tapukus“ ar šiaip šalikėlių, austi juostas, o vyrai ėmėsi taisyti „kašius“ (gurbus) – karnomis ir vytelėmis lopyti skyles ar net pagal pavyzdį naujus nupinti. Įspūdingių tikrai netrūko, nes gerai praleistas laikas bei išmoktos veiklos priartina prie mūsų paveldo, vis labiau vertinamo ir branginamo.

Puikus buvo laikas – ir mokiniams, ir mums, mokytojams. Mokiniai įgijo senovės darbų patirties, mokytojai arba pasikartojė kaimo žmogaus darbus, arba taip pat naujai mokėsi. Juk ką mokiant pečių nenešiosi.

Projektas buvo finansuojamas Europos Sąjungos #NextGenerationEU lėšomis. „Tūkstantmečio mokyklų“ programą įgyvendina Europos socialinio fondo agentūra.

Rita Bylienė,
Kybartų K. Donelaičio gimnazijos lietuvių k. ir literatūros mokytoja,
K. Donelaičio draugijos narė

Šventiniai renginiai Lietuvos Respublikos generaliniame konsulate Karaliaučiuje

Gruodžio mėnesį, artėjant didžiausioms metų šventėms, Lietuvos generaliniame konsulate Karaliaučiuje vyko net keli gražūs renginiai. Gruodžio 6 d. konsulatas Karaliaučiuje lietuvių bendruomenei ir konsulato įsteigto „Žaidimų kambario“ vaikams bei tėveliams surengė kalėdinių karpinių dirbtuves, kurias vedė tautodailininkė iš Lietuvos. Susirinkusiems buvo papasakota karpinių meno istorija, pristatyti lietuvių, šveicarų, vokiečių ir kinų dailininkų žymiausi karpiniai, taip pat supažindinta ir su tokių žymių žmonių kaip P. Picasso, H. Matisse ir H. K. Andersen, ir net J. Basanavičiaus padarytais karpiniais.

Po to vykusioje karpinių pažintinėje pamokoje, skirtoje Šv. Kalėdų temai vaikai, jaunimas ir suaugusieji gamino kalėdinius atvirukus, angeliukus papuošimui, eglutės žaisliukus – tai, kuo, belaukiant artėjančių švenčių, galima papuošti savo namus, eglutes. Šiltas renginys užsitęsė, susitarta panašias dirbtuves surengti ir kitais metais.

Gruodžio 13 d. Lietuvos Respublikos generalinis konsulatas Karaliaučiuje vėl pakvietė į Kalėdinę šventę, skirtą konsulato įsteigto „Žaidimų kambario“ vaikams ir jų tėveliams. Su gražiausiomis metų šventėmis visus pasveikino generalinė konsulė Aušra Černevičienė, palinkėjusi sėkmės mokantis lietuvių kalbos ir lietuviškų tradicijų. Prie sveikinimų prisijungė mokyto-

jos Jolanta ir Vida. Vaikai kartu su „Žaidimų kambario“ vadove Anastasija parengė šventės programą – deklamavo kalėdinius eilėraščius, grojo fleita, šoko baletą ir breiką. Vaikų, žinoma, laukė ir Kalėdų Senelio dovanėlės.

Generalinis konsulatas Karaliaučiuje gruodžio 18 d. kartu su lietuvių bendruomene šventė Kalėdas. Susirinkusius lietuvių bendruomenės narius ir konsulato darbuotojus sveikino ir vilties bei bendrystės linkėjo generalinė konsulė Aušra Černevičienė, Karaliaučiaus L. Rėzos vardo lietuvių kultūros draugijos pirmininkė Irena Ivanenko, ilgametis lietuvių kalbos mokytojas, visuomenininkas Aleksas Bartnikas, bendruomenės narys Alvydas Muliolis.

Savo kūrybą renginyje skaitė poetė Rūta Daujotaitė-Leonova ir rašytoja Eugenija Untulienė-Kreft. Bendruomenės vaikai surengė kalėdinį Betliejaus žvaigždės vaidinimą, pagrojo fleita. Šventinę Kalėdų nuotaiką dar labiau pakylėjo muzikos mokytojo Algirdo Karmilavičiaus vadovaujamas bendruomenės choras, pradžiu ginęs dainomis „Tyli naktis“, „Kalėdų varpeliai“, „Kiškeli“, „Snaudžia malūnas prie kelio“ ir kitomis. Šventinis vakaras dar ilgai tęsėsi prie vaišių ir šiltų pokalbių.

**LR generalinio konsulato
Karaliaučiuje informacija ir
nuotraukos**

Išleistas Domo Kauno kapitalinis veikalas „Mažosios Lietuvos knygų namai“

D. Kaunas medžiagą naujai knygai rinko daug metų.

A. Vaškevičiaus nuotr.

Baigiantis metams dienos šviesą išvydo žinomo mokslininko, habil. dr. Domo Kauno nauja knyga „Mažosios Lietuvos knygų namai“. Tai didžiulė, beveik 1000 puslapių turinti ir labai sunki knyga, kuriai medžiagą autorius rinko daug metų ir kurią vadina savo pastutiniu veikalu.

Pasak knygos autoriaus, Mažosios Lietuvos bibliotekos priklausė Prūsijos septynių amžių bei Klaipėdos krašto Lietuvos Respublikos sudėtyje 16 metų trukmės istorijai. Jos funkcionavo kaip šių valstybių švietimo, mokslo, kultū-

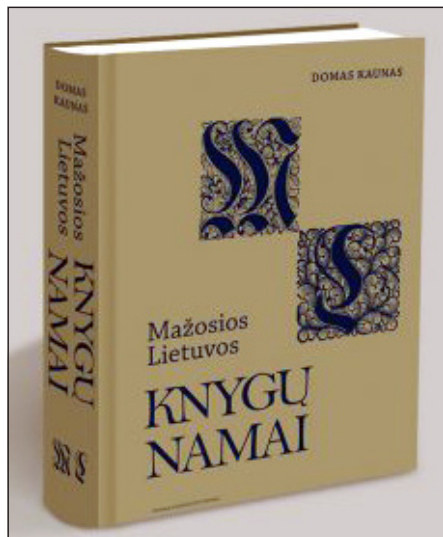

ros, socialinių ir politinių institucijų sistemos viena iš grandžių. Dėl šios priežasties bibliotekas nuolat kontroliavo valstybė, tačiau jas aktyviai veikė intelektualioji visuomenė.

Šios knygos tyrimo objektu pripažintos valstybinės reikšmės Karaliaučiaus pilies ir universiteto, miestų, administracijos įstaigų, mokyklų, draugijų, bažnytinių, visuomeninių bei komercinių tinklų bibliotekos. Jas papildė ir visuomenei atviros asmeninės bibliotekos. Visoms buvo būdingi bendrieji vokiečių bibliotekininystės ir regiono etninės kultūros ypatumai.

„Stiprinant dvasinius ryšius su autochtonų bendruomenėmis ir rengiant kvalifikuotus specialistus, iš dalies ir filantropiniais sumetimais, kai kurios Prūsijos bibliotekos kaupė lietuviškų knygų rinkinius. Vėliau jie tapo lituanistinių tyrimų baze. Visuomenę knygomis geriau aprūpino miestai. Tačiau juose lietuviai sudarė ne daugiau kaip 15 proc. gyventojų, Mažoji Lietuva buvo valstiečių kraštas.

Svarbų švietimo vaidmenį atliko lietuvių draugijų bibliotekos. Jų, stacionarių bei kilnojamųjų, iš viso nuo XIX a. pabaigos iki 1939 m. veikė 47. Dalis (19) priklausė lietuvių jaunimo draugijoms, koordinuojamoms sąjungos „Santara“

atstovybės. Kokybiškiau skaitytojų poreikius atliepė Versalio taikos sutartimi 1919 m. nuo Vokietijos atskirto ir prie Lietuvos Respublikos 1923 m. prijungto Klaipėdos krašto bibliotekos. Lietuvių bibliotekose vyravo grožinė, mokslo populiarinimo, laisvalaikio ir taikomoji ūkio literatūra lietuvių kalba, autoriai – Naujaisių laikų lietuvių, vokiečių, anglų, prancūzų, danų, švedų, amerikiečių, lenkų, rusų ir kitų tautų rašytojai. Fonduose mažėjo leidinių gotikiniu šriftu, nes sparčiai veikė visų – mažosios, didžiosios ir išėivijos – tautos dalių integracija ir adaptacija prie lotyniškuoju šriftu spausdintos knygos“, – teigia naujosios knygos autorius.

„Tikiuosi šios knygos sėkmės. Galbūt ilgalaikiu tyrimu sukaupti duomenys bei siūlomoms išvalgos sudarys galimybę pradantiems ir įdirbio pasiekusiems mokslininkams taikant kitus, išstobulintus tyrimo metodus įsigilinti į daug lietuvių tautai bei Lietuvos valstybei nusipelnusios Mažosios Lietuvos kultūros, švietimo ir politinės minties pažangos, asmenybės tapatumo, savisaugos, savigynos ugdymo patirties, regiono tautinių bendruomenių santykių, politinių sąjūdžių ir ilgaamžės krašto istorijos, susipynusios su istorinės Prūsijos ir imperinės Vokietijos interesais, problemas, suteiks argumentų mokslinių diskusijų tradiciniais ir kontroversiškais klausimais dalyviams“, – vylėsi monografijos autorius prof. D. Kaunas.

Knygą „Mažosios Lietuvos knygų namai. Bibliotekos, rinkiniai, jų kūrėjai ir paveldo likimas“ galite įsigyti Vilniaus Universiteto internetiniame knygyne, knygynuose „Akademinė knyga“, „Vaga“, el. knygynuose patogupirkti.lt, knygos.lt.

DŽ informacija

Atsisveikinta su Leonu Stepanausku

Rugsėjui baigiantis Amžinybėn išėjo Leonas Stepanauskas (1925-2025) – rašytojas, žurnalistas, aktyvus visuomenės veikėjas. Didžiąją savo gyvenimo dalį gyveno Berlyne, dažnai lankydavosi ir gimtajame Sūduvos krašte, Marjampolėje turėjo butą. Jo domėjimosi objektai buvo ir Vokietijos rašytojas Tomas Manas (Thomas Mann), apie kurio ryšį su Nida išleido puikią knygą, ir Kristijonas Donelaitis, kurio kūrybos sklaidą rūpinosi. Šiomet birželį atšventęs savo 100-ąjį gimtadienį, visada stebino savo gyvybingumu, puikia atmintimi. L. Stepanauskas yra parašęs ne vieną straipsnį apie Kristijoną Donelaitį.

Leonas Stepanauskas gimė 1925 m. Kaune, Lietuvos kariuomenės šeimoje. Vėliau gyveno su šeima sodyboje, esančioje už kelių kilometrų nuo Kalvarijos - motinos gimtinės. Progimnaziją lankė

Kalvarijoje, gimnaziją – Marijampolėje. Prasidėjęs karas, Lietuvos okupacija viską sujaukė – nacių pasodintas į kalėjimą, vėliau išsiųstas į jaunimo perauklėjimo stovyklą Vokietijoje, Prancūzijoje.

Į Lietuvą jis grįžo 1945 metais, gavo paskyrą Vilniuje studijuoti germanistiką. Buvo įdarbintas Lietuvos radijuje, 1957 m. priimtas į Lietuvos žurnalistų sąjungą. Kelionės į Rytų Vokietiją metu susipažino su būsima žmona Marlena, 1963 m. jam leista pas ją išvykti ir dirbti Rytų Berlyne. Iš pradžių buvo įdarbintas Rytų Vokietijos kelionių biure, turistinių grupių vadovu.

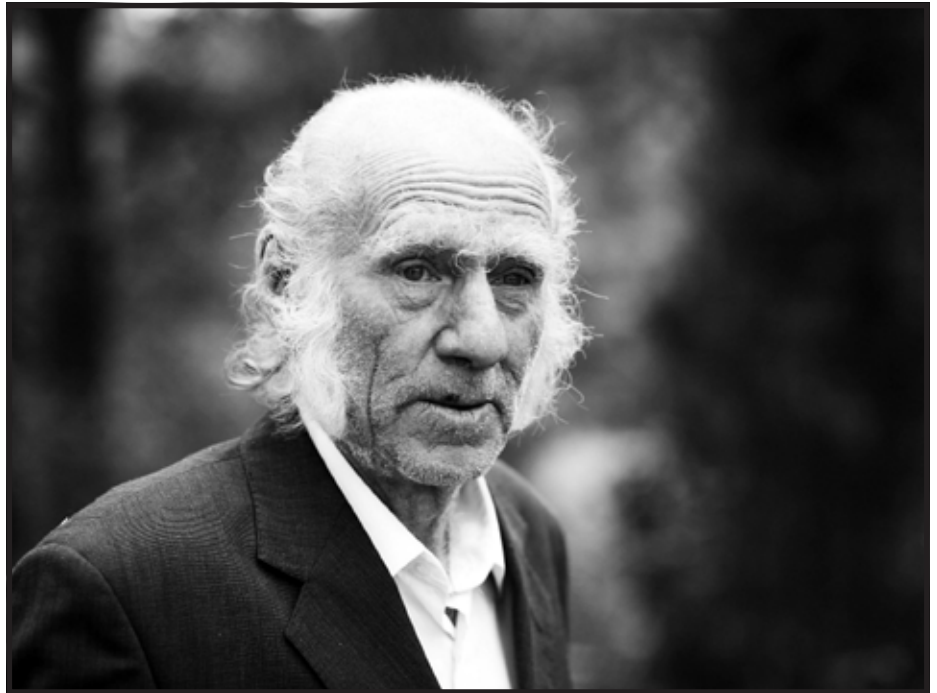
1968-1995 m. jis buvo Berlyno televizijos redaktorius ir režisierius. L. Stepanausko iniciatyva gimė Vokietijos Demokratinės Respublikos pirmojo TV kanalo laida „Vilnius-Erfurtas“. Jis pats važinėjo filmuoti į Vilnių keistis informacija.

Jis daug nuveikė, gelbėdamas sovietų valdžios planuojamą nugriauti Tomo Mano namelį Nidoje. Nuo 1975 m. buvo mokslinės Tomo Mano draugijos Ciūriche narys. 1987 m. išleido knygą „Thomas Manas ir Nida“, kuri papildyta buvo pakartotinai išleista 1996 ir 2011 m. 1999 m. išėjo jo knyga „Thomas Manas Lietuvoje“. Vokiečių kalba „Thomas Mann und Nidden: eine Annäherung aus Litauen“ išėjo 2011 m.

Daug nuveikė ir Vokietijoje propaguodamas filosofo Vydūno kūrybinį palikimą. 2017 m. lietuvių ir vokiečių kalbomis išėjo jo knyga „Filosofas ir rašytojas Vydūnas po Tilžės žūties /Der Philosoph und Dichter Vydūnas nach dem Untergang von Tilsit“. Lietuvos ir Vokietijos spaudoje paskelbė daug straipsnių apie lietuvių ir vokiečių kultūrinius ryšius.

Prisiminsime jo nuveiktus darbus.

Mirė Mažosios Lietuvos puoselėtojas Martynas Ervinas Peteraitis

Gruodžio 17 d. mirė aktyvus visuomenininkas, Mažosios Lietuvos patriotas M. E. Peteraitis (1939–2025 m.). Jis gimė Tauragės rajone, Šaltaičių k., Lietuvos savanorio Vyties Kryžiaus kavalieriaus Andriaus Peteraičio šeimoje. Per karo metus, traukiantis vokiečiams, kartu su tėvais buvo laikomas karo lageriuose Vokietijoje, o karo pabaigoje sugrįžo į Tauragę.

Čia jis baigė Tauragės vidurinę mokyklą, vėliau studijavo režisūrą Lietuvos konservatorijos Klaipėdos fakultete. Nuo 1968-ųjų 25 metus dirbo Lietuvos televizijoje; vaidino televizijos ir kino projektuose, buvo žinomas aktorius ir dainininkas (vaidmenys kino bei televizijos pastatymuose, taip pat grupėje „Die2kai“).

Ervinas Peteraitis buvo ir aktyvus visuomenininkas: ilgameitis Vilniaus vokiečių bendrijos pirmininkas ir vienas iš Vilniaus

evangelikų liuteronų parapijos atkūrimo iniciatorių bei bažnyčios atstatymo dalyvių. Jo indėlis į kultūrinį ir dvasinį gyvenimą paliko ryškų pėdsaką. Jam artimi žmonės, bendradarbiai ir bendruomenė atminimui prisimins M. E. Peteraičio aistrą teatrui, tarnystę bendruomenei ir pastangas išsaugoti bažnytinį bei tautinį paveldą.

Jis aktyviai dalyvavo bendruomenės ansamblio „Heimatgruss“ veikloje, buvo Lietuvos šaulių sąjungos narys, aktyvus Lietuvos evangelikų liuteronų bažnyčios bendruomenės narys. Jo iniciatyva buvo išleistas leidinys, skirtas architekto Jono Kristupo Glaubico atminimui.

Už ilgametę ir aktyvią veiklą, vadovaujant Vilniaus vokiečių bendruomenei, Martynas Ervinas Peteraitis buvo ne kartą apdovanojamas įvairių institucijų padėkos ir garbės raštais.

